

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Çalışma Yapraklarının Kullanımı

Süleyman TEMUR*¹

Gönderilme Tarihi: **06 Mart 2023** Kabul Tarihi: **18 Nisan 2023**
DOI: 10.38015/sbyy.1260777

Öz:

Günümüzde kullanılan etkili öğretim yöntemlerinin ve materyallerinin gerek bilişsel gerekse de duyuşsal ve kinestetik becerilere hizmet ettiği bilinmektedir. Bu materyallerden birisi de çalışma yapraklarıdır. Nitekim çalışma yaprakları, ön bilgileri yoklamak, konuyu pekiştirmek ve değerlendirme yapmak amacıyla dersin her aşamasında kullanılabilen çok fonksiyonlu bir öğretim materyalidir. Bu bağlamda araştırmanın amacı çalışma yapraklarının sosyal bilgiler ders kitaplarındaki kullanım durumunun incelenmesi olarak belirlenmiştir. Çalışmada nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Araştırmada 2022-2023 eğitim-öğretim yılında MEB tarafından öğrencilere dağıtılan dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitapları veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Çalışmada ders kitaplarında yer alan çalışma yaprakları belirlenerek sınıf düzeyine, ünitelere, öğrenme ve etkinlik alanlarına ve Kaymakçı (2007)'nin çalışma yaprakları ölçütlerine göre analiz edilerek tablolar halinde sunulmuştur. Araştırma sonucunda, sosyal bilgiler ders kitaplarında 774 çalışma yaprağı tespit edilmiş ve çalışma yapraklarının kavram ve zihin haritaları, diyagram, tablo, nesne, harita, poster, karikatür, fotoğraf, resim, edebi ürünler, gazeteler, dergiler, genel ağ haberleri, şema, minyatür, anayasa metni, bayrak, resmî belge, kroki, mektup, kitap bölümü gibi farklı araçlarla beraber kullanıldığı görülmüştür. Çalışma yapraklarının en fazla 7. sınıfta ve "Kültür ve Miras" öğrenme alanında en az ise 6. sınıfta ve "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanında yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca çalışma yaprakları etkinlik alanlarına göre analiz edildiğinde en fazla "açık uçlu soruları cevaplama, en az ise "sözlü tarih" etkinlik alanı olduğu anlaşılmaktadır. Tüm bu verilerden hareketle bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, ders kitabı, çalışma yaprakları.

Abstract:

It is known that effective teaching methods and materials used today serve both cognitive, affective and kinesthetic skills. One of these materials is worksheets. As a matter of fact, worksheets are a multifunctional teaching material that can be used at every stage of the course in order to examine the preliminary information, reinforce the subject and make evaluations. In this context, the aim of the research is to examine the use of worksheets in social studies textbooks. In the study, the document analysis technique, one of the

Atf:

Temur, S. (2023). Sosyal bilgiler ders kitaplarında çalışma yapraklarının kullanımı. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 7(1), 15-47. <https://doi.org/110.38015/sbyy.1260777>

¹Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Türkiye. Orcid ID: 0000-0002-5203-6553

*Corresponding Author: temursuleyman19@gmail.com

qualitative data collection methods, was used. In the research, fourth, fifth, sixth and seventh grade social studies textbooks distributed to students by the Ministry of National Education in the 2022-2023 academic year were used as data sources. In the study, the worksheets in the textbooks were determined and analyzed according to grade level, units, learning and activity areas and Kaymakçı (2007)'s worksheet criteria and presented in tables. As a result of the research, 774 worksheets were identified in social studies textbooks and the concept and mind maps of the worksheets, diagrams, tables, objects, maps, posters, cartoons, photographs, pictures, literary products, newspapers, magazines, general network news, diagram, miniature It has been seen that the text of the constitution, the flag, the official document, the sketch, the letter, the book chapter are used together with different tools. It has been determined that the worksheets are mostly in the 7th grade and in the "Culture and Heritage" learning area, and the least in the 6th grade and in the "Global Connections" learning area. In addition, when the worksheets are analyzed according to the fields of activity, it is understood that the field of activity is "answering open-ended questions at most and "oral history" at least. Based on all these data, some suggestions were made.

Keywords: Social studies, textbook, worksheets.

GİRİŞ

21. yy'da meydana gelen bilimsel ve teknolojik gelişmeler eğitim-öğretim ortamlarının revize edilmesini zorunlu kılmıştır. Özellikle yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda yenilenen öğretim programları doğrultusunda etkili öğretim ortamları ön plana çıkmıştır (Yazlık, 2020). Zira çocukların inisiyatif alarak kendi öğrenmelerini inşa etmesi ve bu doğrultuda öğrendiklerini değerlendirebilmesi önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekerci, 2021). Çünkü yapılandırmacı yaklaşım öğrencilerin kendi öğrenmelerini inşa etmesini desteklemektedir. Bu yaklaşım, geleneksel öğretimde pasif ve alıcı konumda olan öğrenciyi aktif hale getirmektedir (Lüle Mert, 2018). Nitekim günümüzde yapılan eğitim, öğrencilerin sürece etkin bir şekilde dâhil olduğu, araştırma, sorgulama ve yaratıcılık becerilerin geliştirilmesine olanak veren bir yapıya bürünmüştür (Demircioğlu & Kaymakçı, 2010). Bu durum öğrenciyi derse karşı güdülemekte önemli bir ön koşuldur. Bu amaçla sınıf içi etkinliklerin etkili bir şekilde kullanılması kalıcı öğrenmelere hizmet edecektir (Özmen, 2004). Bu bağlamda öğretim esnasında kullanılan yöntem, teknik ve materyaller önem arz etmektedir (Demirci, 2019). Özellikle öğrenci seviyesine ve kazanımlara uygun öğretim materyallerinin kullanılması yaparak-yaşayarak öğrenme sağlama noktasında bir ön koşul görevi üstlenmektedir (Arslankara & Usta, 2020; Yaylak & İnan, 2018). Sarıtaş ve Polat (2017)'da çocukların derste aktif olabilmesi için öğretim materyallerinden faydalanılması gerektiğini ifade etmiştir. Koyuncu (2022)'da kalıcı öğrenmeler üzerinde belirleyici olan birçok değişkenin olduğunu belirtmiştir. Bransford, Brown ve Cocking (2000) öğrenme ortamlarını, Alexander (2006), öğretim sırasında kullanılan materyal ve etkinliklerin çocukların seviyesine uygunluğunu bu değişkenlerden en önemlileri olarak göstermektedir. Ayrıca materyallerin yeni konuların öğretilmesinde konuyu daha iyi kavrama noktasında çocuklara yardımcı olduğu bilinmektedir (Karakuş, 2020).

Bu bilgiler ışığında gerek yapılandırmacı yaklaşım gerekse de çağımızın ön gördüğü etkili bireyler yetiştirme gayesi doğrultusunda sınıf içi etkinliklerde kullanılan materyallerden birisi de çalışma yapraklarıdır (Demircioğlu, 2004). Çalışma yaprakları üzerine birçok tanım yapılmıştır. Yiğit, Alev, Özmen, Altun ve Akyıldız (2009), çalışma yapraklarını, öğretim sırasında çocukların bireysel olarak çalışmasına olanak sağlayan ve öz yeterliliklerini geliştirerek güven kazanmasına yardımcı olan kâğıt; Şahin ve Yıldırım (1999), kazanım doğrultusunda işlenen konunun öğretiminde öğrencilere uygulanan etkinliklerle ilgili açıklayıcı bilgiler içeren dokümanlar; Kaş (2010), günlük yaşamla ve diğer derslerle bağlantı kurularak hazırlanan ve görsel etkinlikleri bünyesinde barındıran kâğıt; Ellington ve Race (1993), farklı şekillerde tasarlanabilen öğretim materyali; Reece ve Walker, (1997) boşluklar içeren ve

çocukların doldurmasını beklediğimiz tamamlanmamış etkinlikler içeren materyaller; Halis (2002), yapılacak etkinliklerin nasıl yapılacağı konusunda kılavuzluk eden kâğıtlar; Bozdoğan (2007), rehber görevi üstlenen materyaller; Şimşek (2007), zamandan tasarruf etme noktasında fayda sağlayan materyaller ve Kaymakçı (2006), ise tüm sınıf kademelerinde kullanılabilir, hedef kazanımların öğretilmesine katkı sağlayan, öğrencilerin etkili bir şekilde sürece dâhil olarak verilen yapraklar üzerinde çalışmalar yapmasını sağlayan, sınıf içi ve dışında kullanılabilir bir ders materyali olarak tanımlamıştır. Ayrıca Çoştı ve Ünal (2005), çalışma yapraklarının birçok şekil, resim, şema ve diyalog içerdiğini belirterek bu durumun dersi eğlenceli kıldığını ve etkili öğrenmelere hizmet ettiğini ifade etmiştir. Baki (2015), ise çalışma yaprakları ile desteklenen öğretim ortamının farklı zekâ alanlarına sahip olan çocukların bu yeteneklerini keşfetmesine ve yaratıcılıklarını akranlarıyla paylaşmasına yardımcı olduğunu ve bu durumun da etkili ve kalıcı öğrenmelere hizmet ettiğini belirtmiştir.

Seferoğlu (2006), çalışma yapraklarının ilgi çekici olması için renklendirilmesi ve öğrenci seviyesine uygun olarak tasarlanması gerektiğini vurgulamıştır. Dede (2010) ve Kutlu (2021) ise, etkili bir öğretim için çalışma yapraklarının da aynı şekilde etkili ve iyi tasarlanmış olması gerektiğini ifade etmiştir. Nitekim çalışma yaprakları öğretmene olan bağımlılığı azaltarak çocukların kendi öğrenmelerini inşa etmesine yardımcı olmaktadır (Çetintaş, 2019). Bu durum çalışma yapraklarının iyi hazırlanmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca çalışma yaprakları eğlendirici özelliğinden dolayı dersi zevkli kılarak akademik başarıyı da artırmaktadır (Aktepe, 2012; Aydına, 2015; Özdemir, 2012; Turan, 2012; Uslu, 2011).

Kaymakçı (2010:205), “çalışma yapraklarının ekonomiklik özelliğinden dolayı ve soyut kavramların çokça yer aldığı sosyal bilgiler dersinde konuların daha iyi anlaşılmasında önemli bir materyal olduğunu ifade etmiştir.” Yaşar ve Gültekin (2006) ise çalışma yapraklarının sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim esnasında etkinliklerin etkili bir şekilde uygulanmasında kullandığı önemli bir yardımcı kaynak olduğunu belirtmiştir.

Tüm bu açıklamalar doğrultusunda çalışma yapraklarının yararlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz. Çalışma yaprakları:

1. Çocukların derse karşı olan ilgisini üst düzeye çıkararak etkili öğrenmelere hizmet eder.
2. Çalışma yaprakları konunun başında ön bilgileri yoklamada, konunun pekiştirilmesinde ve değerlendirilmesinde kullanılabilir. Bu durum çalışma yapraklarının öğretim aşamasında birçok işleve sahip olduğunu gösterir.
3. Zor ve karmaşık kavram ve konuların öğretiminde kolaylık sağlar. Nitekim çalışma yaprakları açık bir şekilde somut yaşantılar inşa etmede yardımcı bir materyaldir.
4. Çocukların kendi öğrenmelerini inşa etmesini sağlar ve bu durum sorumluluk duygusunu geliştirir.
5. Grup çalışmalarında kullanıldığında olumlu bağlılık ve iletişim becerisini geliştirmede önem arz etmektedir.
6. Öğrencileri güdüleyerek derse katılma noktasında teşvik edici niteliklere sahiptir. Bu nitelik etkili öğrenmelere hizmet eder ve dersi sıkıcılıktan kurtarır.
7. Birçok zekâ alanına hitap edebilir. Bu durum çocukların kendi potansiyellerini keşfetmesine yardımcı olur.
8. Öğretmene öğrencileri hakkında geri bildirim sağlar. Nitekim öğretmen hangi öğrencinin ne kadar öğrendiğini çalışma yaprakları sayesinde görebilir.
9. Yoğun konular karşısında ve zaman tasarrufu noktasında öğretmene yardımcı olarak yükünü hafifletir.

10. Değerlendirme aşamasında kullanıldığında verilen yanıtları gözden geçirme ve düzenleme imkânı verir. Bu durum yapılan yanlışları görme noktasında geri bildirim sağlayarak olumlu öğrenmelere hizmet eder.
11. Çoğaltılması, hazırlanması ve dersin birçok aşamasında kullanılabilme özelliğinden dolayı, ekonomiklik ilkesine hizmet eder (Ceylan vd., 2000; Coştu vd., 2003; Ev, 2003; Kaş, 2010; Kaymakçı, 2010; Kurt & Akdeniz, 2002; Olkun & Toluk Uçar, 2014; Saka & Akdeniz, 2001; Yiğit vd., 2009; Zehir, 2010).

Eğitim ve öğretimde sağlıklı ve etkili öğrenmeler gerçekleştirmek için öğretmene ve öğrencilere rehberlik edecek öğretim araçlarına gereksinim vardır (Coşar, 2010). Bu öğretim araçlarından birisi de ders kitaplarıdır. Nitekim ders kitapları, öğretim programları doğrultusunda öğrencilere kazandırılması beklenen hedef kazanımların öğretilmesinde karşımıza çıkan önemli bir ders materyalidir. Kılıç (2006), ders kitaplarının sorumluluk duygusunu artırdığını, bireyin sahip olduğu temel hakların neler olduğunu öğrettiğini, ulusal ve uluslararası gündemi takip etme noktasında önem arz ettiğini; Ünsal ve Güneş, (2003) kazanımlar doğrultusunda çocukları yönlendirme işlevine sahip olduğunu; Yalın (1996), kitaplarının sınıf içinde yapılacak olan etkinlikler konusunda öğretmene yol gösterici olduğunu ifade etmişlerdir. Kılıç (2008)'da teknolojideki gelişimlere rağmen ders kitaplarının hala eğitim-öğretimde kullanılan en önemli kaynak olduğunu belirtmiştir. Demirel (1999), ders kitaplarının en fazla kullanılan görsel materyallerden biri olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca bireysel hıza hizmet etmesi (Kılıç, 2008), bilgiye ulaşmayı hızlandırması (Cemaloğlu, 2003), ve evde konuya çalışma imkânı sunması (Duman & Çakmak, 2011) ders kitaplarının geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemini koruduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda Kılıç, Atasoy, Tertemiz, Şeren ve Ercan, (2001) ders kitaplarının öğretim programı doğrultusunda tasarlanması gerektiğini ve öğrencilere bilimsel düşünme becerisi kazandırma noktasında birçok farklı etkinlik ve bilgi sunması gerektiğini belirtmiştir. Çalışma yaprakları ise bunu gerçekleştirmek için önemli bir ders materyalidir. Bu bağlamda sosyal bilgiler ders kitaplarında çalışma yapraklarına ne derecede ve nasıl yer verildiği önem arz etmektedir.

Literatür incelendiğinde; çalışma yapraklarının farklı derslerde akademik başarıya ve tutuma etkisinin incelendiği (Arıkan & Açıkgöz, 2019; Atas, 2013; Bayrak, 2008; Çetintaş, 2019; Ev, 2003; İnan & Erkuş, 2022; Karataş, Cengiz & Çalışkan, 2018; Kaymakçı, 2010; Keskin, 2019; Konca, 2022; Özer, 2019; Özdemir, 2012; Uslu & Akgün, 2012; Yanmaz, 2017), öğretmen görüşüne göre incelendiği (Kaymakçı, 2006; Kutlu, 2021; Ormancı & Şaşmaz Ören, 2010), önemi, nasıl hazırlandığı, tanımı, türleri ve işlevlerinin açıklandığı (Demircioğlu & Atasoy, 2006; Şimşek, 2007; Yanpar-Şahin ve Yıldırım, 1999) gibi birçok çalışma bulgusuna rastlanılmıştır. Ayrıca filmlerle çalışma yaprağının tarih öğretimindeki etkililiğini (Demircioğlu, 2007), sözlü ve yerel tarih ile müzede çalışma yapraklarının nasıl hazırlanması gerektiği (Demircioğlu, 2005), sosyal bilgiler dersinde kavram yanılgılarını giderme (Elvan, 2012), matematik ders kitabı etkinliklerinin çalışma yapraklarıyla uygulanması (Erol, 2022) ve sosyal bilgilerde çalışma yapraklarının kavramsal anlamaya etkisi (Demirci, 2019) gibi spesifik çalışmaların yer aldığı görülmüştür. Ders kitapları özelinde çalışma yapraklarının kullanımına bakıldığında; öğrenci çalışma kitaplarının çalışma yaprakları ölçütlerine göre incelenmesi (Kaymakçı, 2007) ve sosyal bilgiler kılavuz kitaplarının çalışma yaprakları bakımından incelenmesi (Kaymakçı, 2012) olmak üzere çok az sayıda çalışma mevcuttur. Bu nedenle çalışmada 2018 SBDÖP doğrultusunda yenilenen sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan

çalışma yapraklarının incelenmesi amaçlanmış olup sosyal bilgiler alanında literatürdeki boşluğu doldurmak hedeflenmiştir.

Bu bağlamda çalışmada, çalışma yapraklarının sosyal bilgiler ders kitaplarına dağılımı nasıldır? Sorusuna cevap aranmıştır. Araştırma problemine ilişkin belirlenen alt problemler şunlardır:

1. 4. 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çalışma yapraklarının öğrenme alanlarına göre dağılımı nasıldır?
2. 4. 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çalışma yapraklarının etkinlik alanlarına ve ünitelere göre dağılımı nasıldır?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Çalışmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Nitel yöntemle desenlenmiş çalışmalarda incelemeye konu olan olay veya olgular hakkında gerçekçi, bütünlendirilmiş ve derinlemesine bir veriye ulaşma çabası söz konusudur (Morgan, 1996; Yıldırım & Şimşek, 2021).

Evren ve Örneklem

Araştırma verileri nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniğiyle toplanmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım & Şimşek, 2021: 189). Bu bağlamda doküman incelemesi kapsamında ders kitapları, müfredat, ders planı, öğretmen dosyaları vb. veri kaynağı olarak kullanılabilir (Bogdan & Biklen, 1992; Goetz & LeCompte, 1984). Bu amaçla çalışmada 4. 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının MEB yayınevi son baskıları (2022-2023) analiz edilmek üzere ele alınmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan sosyal bilgiler ders kitaplarının künyesi aşağıda verilmiştir:

- Açıkgöz, S. (2022). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabı. E Kare Eğitim Yayıncılık.
- Azer, H. (2022). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabı. EKOYAY Yayıncılık.
- Şahin, E. (2022). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı. Anadolu Yayıncılık.
- Tüysüz, S. (2022). İlkokul sosyal bilgiler ders kitabı 4. Tuna Matbaacılık.

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmanın veri kaynağını, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 4, 5, 6 ve 7. sınıf öğrencilerine dağıtılmış olan sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Kitaplar 2022-2023 eğitim-öğretim yılında öğrenciler tarafından kullanılan ders kitapları arasından seçilmiştir. Bulgular bu kitapların içinde yer alan verilerden oluşmaktadır. Araştırmacının ortaya koyduğu verileri ve yorumları desteklemek ve çalışma yapraklarının içeriğinde neler olduğunu göstermek amacıyla veri kaynağı olarak kullanılan ders kitaplarından alıntılara yer verilmiştir.

Doküman incelenirken bazı ölçütler çerçevesinde değerlendirme yapılmıştır. Bu ölçütler “dokümanlara ulaşma, orijinalliği kontrol etme, dokümanların anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanmadır” (Foster, 1995; Akt., Yıldırım & Şimşek, 2021: 194). Çalışma bazı temel ilkeler kapsamında yürütülmüştür. Bu bağlamda ilk iş çalışmanın veri kaynağını oluşturan ders

kitapları orijinallik kontrolü sağlanarak temin edilmiştir. Belirlenen ders kitapları (4., 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı) derinlemesine analiz edilerek çalışma yaprağı niteliğindeki tüm etkinlikler buldukları öğrenme alanı, ünite ve etkinlik alanlarına göre sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma yapılırken öncelikle sosyal bilgiler ders kitabında yer alan çalışma yaprakları Kaymakçı (2007)'nin "çalışma yaprakları ölçütlerine göre" incelenmiş ve çalışma yaprağı niteliğine sahip olmayan etkinliklere çalışmada yer verilmemiştir. Daha sonra belirlenen çalışma yaprakları Kaymakçı (2012:173) tarafından yapılan araştırmada çalışma yapraklarının nitelik (içerik) olarak sınıflandırmasında kullandığı etkinlik alanları ("oluşturma, çizme, boyama ve yapıştırma, açık uçlu soruları cevaplama, yorumlama, metne dayalı çıkarım yapma, boşluk doldurma, seçip işaretleme ve eşleştirme, metin yazma, internet, nesne inceleme, film izleme, sözlü tarih, sözlük çalışması") referans alınmış ve elde edilen veriler tablolara dökülmüştür.

Araştırma kapsamında tematik çerçeve daha önceden belli olduğu için ve verileri dikkatli bir şekilde tanımlamak için betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Çünkü "betimsel analiz daha çok araştırmacının kavramsal yapısının önceden açık biçimde belirlendiği araştırmalarda kullanılır" (Strauss & Corbin, 1990:118). "Betimsel analiz tekniğinde toplanan veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre yorumlanır ve özetlenir. Bulgular, sistemli ve açıkça betimlenmesinin ardından betimlemeler açıklanır, yorumlanır, ilişkilendirilir ve sonuçlar çıkarılır" (Yıldırım & Şimşek, 2021:243).

Ayrıca ders kitaplarında yer alan çalışma yaprakları etkinlik alanlarına göre sınıflandırılırken 4. sınıfta 2, 5. sınıfta 6, 6. sınıfta 3 ve 7. sınıfta 7 olmak üzere toplam 18 çalışma yaprağında tereddüt edilmiş ve tereddüt edilen 18 çalışma yaprağı sosyal bilgiler alanında uzman bir Doç. Dr.'un görüşü alınarak ve yazar tarafından da görüş birliği sağlanarak uygun görülen sınıflandırmaya (etkinlik alanına) dâhil edilmiştir.

Verilerin Geçerliliği ve Güvenirliği

Araştırmanın güvenirliliğini belirlemek amacıyla kaynak olarak kullanılan sosyal bilgiler ders kitaplarından çalışma yaprağı niteliği taşıyan çalışma yaprakları yazar ve sosyal bilgiler alanında uzman bir Doç. Dr. tarafından incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda görüş birliği ve görüş ayrılığı olan çalışma yapraklarının sayıları belirlenmiştir. Daha sonra araştırmacının güvenirliliği için Miles ve Huberman'ın (1994), belirttikleri formül ($\Delta = C \div (C + \partial) \times 100$) formülü kullanılmıştır. Formülde, "Δ: Güvenirlik katsayısını, C: Üzerinde görüş birliği sağlanan konu/terim sayısını, ∂: Üzerinde görüş birliği bulunmayan konu/terim sayısını ifade etmektedir." "İçsel tutarlılığı veren kodlama denetimine göre kodlayıcılar arası görüş birliğinin en az %80 olması" beklenmektedir (Miles & Huberman, 1994, akt. Baltacı, 2017:8; Patton, 2002). Bu hesaplamada sonuç %86 bulunmuş ve araştırma güvenirliliği için kabul edilebilir düzeyde olduğu anlaşılmıştır.

BULGULAR

4. 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çalışma yaprakların sınıf düzeyine, ünitelere, öğrenme ve etkinlik alanlarına göre analiz edilerek aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Çalışmanın Birinci Alt Probleme İlişkin (4. 5. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Çalışma Yapraklarının Öğrenme Alanlarına Göre Dağılımı Nasıldır?) Bulgular
Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çalışma yapraklarının sınıf düzeyine ve öğrenme alanlarına göre dağılımı Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Çalışma Yapraklarının Sınıf Düzeyine ve Öğrenme Alanlarına Göre Dağılımı

Öğrenme Alanı	Sınıf Düzeyi				Toplam	%
	4. sınıf (f)	5. sınıf (f)	6. sınıf (f)	7. sınıf (f)		
Birey ve Toplum	16	25	19	26	86	11,11
Kültür ve Miras	20	34	24	68	146	18,86
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	28	38	24	38	128	16,53
Bilim, Teknoloji ve Toplum	30	25	17	24	96	12,40
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	31	41	26	43	141	18,21
Etkin Vatandaşlık	22	25	21	30	98	12,66
Küresel Bağlantılar	15	23	14	27	79	10,20
Toplam	162	211	145	256	774	100

Tablo 1 incelendiğinde; sosyal bilgiler ders kitaplarında toplam 774 çalışma yaprağı olduğu tespit edilmiştir. Çalışma yapraklarının en fazla (256) 7. sınıfta en az ise (145) 6. sınıfta yer aldığı görülmektedir.

Tablo 1’de sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çalışma yapraklarının en fazla 146 (%18,86) “Kültür ve Miras” öğrenme alanında en az ise 79 (%10,20) “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında yer aldığı görülmektedir. Ayrıca Tablo 1 incelendiğinde; çalışma yapraklarının 4., 5. ve 6. sınıfta en fazla “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” en az “Küresel Bağlantılar”, 7. sınıfta ise en fazla “Kültür ve Miras” en az “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer aldığı görülmektedir.

Çalışmanın İkinci Alt Probleme İlişkin (4. 5. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Çalışma Yapraklarının Etkinlik Alanlarına ve Ünitelere Göre Dağılımı Nasıldır?) Bulgular

Araştırma kapsamında 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan çalışma yapraklarının etkinlik alanlarına göre dağılımı incelenerek Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Çalışma Yapraklarının Etkinlik Alanlarına Göre Dağılımı

Etkinlikler	Ünite							Toplam
	“ Herkesin Bir Kimliği Var”	“ Geçmişimi Öğreniyorum ”	“ Yaşadığımı Z Yer”	“ İyi Ki Var”	“ Üretimden Tüketime”	“ İnsanlar ve Yönetim”	“ Uzaktaki Arkadaşlarım ”	
Oluşturma, Çizme, Boyama ve Yapıştırma	1	-	5	1	3	-	-	10
Açık Uçlu Soruları Cevaplama	8	10	12	23	18	16	8	95
Yorumlama	1	1	4	-	1	-	-	7
Metne Dayalı Çıkarım Yapma	4	3	6	-	5	4	6	28
Boşluk Doldurma, Seçip İşaretleme ve Eşleştirme	-	-	-	3	2	-	-	5
Metin Yazma	-	1	-	1	2	1	-	5
İnternet	1	1	1	2	-	-	1	6
Nesne İnceleme	-	3	-	-	-	-	-	3
Sözlü Tarih	-	1	-	-	-	-	-	1
Sözlük Çalışması	1	-	-	-	-	1	-	2
Toplam	16	20	28	30	31	22	15	162

Tablo 2 incelendiğinde; 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan çalışma yapraklarına en fazla (31) “Üretimden Tüketime”, en az ise (15) “Uzaktaki Arkadaşlarım” ünitesinde yer verildiği görülmüştür. Ayrıca Tablo 1 incelendiğinde; çalışma yapraklarının en fazla (95) “Açık Uçlu Soruları Cevaplama” en az ise (1) “Sözlü Tarih” etkinlik alanında yer aldığı görülmektedir.

Tablo 2’ye göre 4. sınıfta en çok yer alan etkinlik alanı (f=95) “Açık Uçlu Soruları Cevaplama”dır. Bu etkinlik bağlamında konunun başında ön bilgileri yoklamak ve konuya hazırlık yapmak amacıyla verilen sorular ile ünite içinde konuyu sorgulayıcı açık uçlu soruların yer aldığı tespit edilmiştir.

Çalışma yapraklarında yer alan bir diğer etkinlik türü (f=28) “Metne dayalı çıkarım yapma”dır. Bu kapsamda; okuma parçası, gazete ve genel ağ haberleri, kitap bölümü, şiir, mektup, atasözü, türkü, efsane gibi edebi metinler çalışma yapraklarına entegre edilerek ele alınmıştır.

“Oluşturma, çizme, boyama ve yapıştırma yapma” (f=10) yer alan bir diğer etkinlik alanıdır. Bu etkinlik kapsamında zaman şeridi, tablo, grafik ve sembol çizme, ürün tasarlama ve oluşturma etkinlikleri bulunmaktadır.

Ders kitabında yer alan bir diğer etkinlik (f=7) “yorumlama”dır. Bu etkinlik bağlamında çalışma yaprağına entegre edilerek verilen fotoğraf, harita, kroki, resim ve kimlik kartı gibi değişkenlerin sorgulanmasını içermektedir.

Bir diğer etkinlik ise (f=6) “internettir”. Bu etkinlik alanında konu kapsamında genel ağ kullanılarak araştırma yapma ve verilen genel ağ adreslerine (ekimlikravdevu.nvi.gov.tr) dayalı incelemelerde bulunma gibi değişkenleri içermektedir.

Diğer bir etkinlik (f=5) “boşluk doldurma, seçip işaretleme ve eşleştirme” yapmadır. Bu etkinlik çerçevesinde genel olarak çocuklardan doğru-yanlış etkinlikleri ile okuma parçasındaki boşluğu doldurmaları istenmiştir.

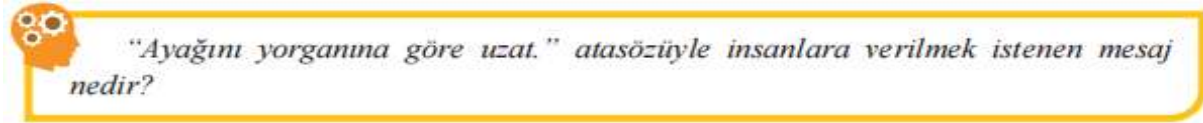
“Boşluk doldurma, seçip işaretleme ve eşleştirme” yapma etkinliği ile aynı orana sahip olan (f=5) “metin yazma etkinliği” ders kitabında yer almıştır. Bu kapsamda şiir, kompozisyon, hikaye, alfabe ile isim yazma gibi edebi türlerle ilgili çocuklardan özgün yazılar hazırlanması istenmiştir.

Ders kitabında yer alan diğer bir etkinlik ise (f=3) “nesne inceleme”dir. Bu etkinlik çerçevesinde milli kültürü yansıtan ve müzelerde sergilenmesi gereken nesnelere yer verilmiştir.

Ders kitabında verilen çalışma yapraklarında (f=2) “sözlük çalışmasına” da yer verilmiştir. Bu kapsamda çalışma yaprağında verilen kavramların (ulusal egemenlik ve farklılıklara saygı) anlamlarının sorgulanmasına dayalı etkinlikler yer almıştır.

“Sözlü tarih etkinliği” (f=1) de çalışma yaprakları çerçevesinde ders kitabında yer edinmiştir. Bu kapsamda aile tarihi yazmak için ilgili kişilerle mülakat/röportaj yapılması istenmiştir.

4. sınıf “Üretimden Tüketimi” ünitesi “Ayağımızı Yorganımıza Göre Uzatalım” başlığı altında çocuklardan verilen atasözünü yorumlamaları (Şekil 1) istenmiştir.

Şekil 1. “Metne Dayalı Çıkarım Yapma” Etkinliği (s. 138)

4. sınıf “Yaşadığımız Yer” ünitesi “Yer Tarifi Yapalım” başlığı altında çocuklardan kroki çizmeleri (Şekil 2) istenmiştir.

Şekil 2. “Oluşturma, Çizme, Boyama ve Yapıştırma” Etkinliği (s. 69)

4. sınıf “Geçmişimi Öğreniyorum” ünitesi “Milli kültür Öğelerimiz” başlığı altında çocuklardan evlerindeki nesnelere incelemeleri ve nesne tanıtım kartını doldurmaları (Şekil 3) istenmiştir.

Yapınız

Evinizde aile büyüklerinizden kalmış, değer verdiğiniz ve özenle korumaya çalıştığınız nesnelere bulunabilir. Bunlar sandık, saat, madalya, glysi, lamba, masa, sandalye, yüzük, kemer, başlık gibi eşyalar olabilir. Şimdi bu nesnelere birini seçiniz ve onunla ilgili olarak aşağıdaki nesne tanıtım kartında istenen bilgileri karşılına yazınız.

NESNE TANITIM KARTI

Nesnenin:
 Adı: .....
 Kullanım amacı: .....
 Yapılış tarihi (tahmini): .....
 Yapımında kullanılan malzemeler: .....
 Nerede yapıldığı: .....
 Kim tarafından ve nereden alındığı: .....
 Bugüne kadar kimler tarafından kullanıldığı: .....
 Evinize ne zaman ve nasıl geldiği: .....
 Günümüzde kullanılıp kullanılmadığı: .....

Şekil 3. "Nesne İnceleme" Etkinliği (s. 41)

4. sınıf "Geçmişimi Öğreniyorum" ünitesi "Ailemin Tarihi" başlığı altında çocuklardan sözlü tarih çalışması (Şekil 4) yapmaları istenmiştir.

Yapınız

Aile büyüklerinizden biriyle ailenizin tarihini yazmak amacıyla bir sözlü tarih çalışması yapınız. Çalışmanız sırasında aşağıdaki soruları kullanabilirsiniz.

- Nerede ve ne zaman doğdunuz?
- Kaç kardeşiniz var?
- Geçiminizi nasıl sağlıyordunuz?
- Nerelerde oturdunuz?
- Soyadınız nereden geliyor?
- Hangi okulları bitirdiniz?
- Kiminle, ne zaman ve nerede evlendiniz?
- Kaç çocuğunuz oldu?
- Annem ve babam nerede ne zaman doğdu?
- Annemle babam nerede ve ne zaman evlendiler?

Şekil 4."Sözlü Tarih" Etkinliği (s. 37)

4. sınıf "Geçmişimi Öğreniyorum" ünitesi "Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele" başlığı altında çocuklardan Tayyar Rahmiye Hanım'a şiir yazılması (Şekil 5) istenmiştir.

Yapınız

Tayyar Rahmiye Hanım'a bir dörtük ile seslenmek isteseydiniz ona neler söylerdiniz? Söylemek istediklerinizi yandaki noktalı yerlere yazınız.

.....
 .....
 .....

Şekil 5."Metin Yazma" Etkinliği (s. 52)

4. sınıf "Herkesin Bir Kimliği Var" ünitesi "Nelerden Hoşlanıyorum, Neleri Yapabilirim?" başlığı altında çocuklardan konu başında verilen açık uçlu soruyu cevaplamaları (Şekil 6) istenmiştir.

Bireylerin ilgilerini, ihtiyaçlarını ve yeteneklerini bilmeleri gerekli midir? Neden?

Şekil 6. "Açık Uçlu Soruyu Cevaplama" Etkinliği (s. 19)

4. sınıf "Herkesin Bir Kimliği Var" ünitesi "Herkesin Bir Öyküsü Var" başlığı altında çocuklardan zaman şeridi hazırlamaları (Şekil 7) istenmiştir.

Yapınız

Olayların oluş tarihlerine göre sıraya konulmasına "kronoloji" denir. Siz de yaşamınızdaki belli başlı olayları kronolojik olarak sıraladığınız fotoğraflı bir zaman şeridi hazırlayınız. Fotoğrafını bulamadığınız olayları yapacağınız resimlerle anlatabilirsiniz.

Şekil 7. "Oluşturma, Çizme, Boyama ve Yapıştırma" Etkinliği (s. 18)

Araştırmada incelemeye konu olan bir diğer sınıf düzeyi 5.sınıftır. Tablo 3'te 5.sınıf ders kitabında yer alan çalışma yapraklarının etkinlik alanlarına göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo 3. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Çalışma Yapraklarının Etkinlik Alanlarına Göre Dağılımı

Etkinlikler	Ünite							Toplam
	“ Hep Birlikte Yaşıyoruz”	“ Tarihi ve kültürel Değerlerimiz”	“ Çevremizi Tanyalım”	“ Bilim Teknoloji ve Çevre”	“ İnsan ve Ekonomik Faaliyetlerimiz”	“ Güç, Yönetim ve Toplum”	“ Küresel İlişkiler Ağı”	
Oluşturma, Çizme, Boyama ve Yapıştırma	1	-	1	1	4	1	-	8
Açık Uçlu Soruları Cevaplama	7	10	9	3	4	1	5	39
Yorumlama	5	7	11	8	7	5	8	51
Metne Dayalı Çıkarım Yapma	6	10	4	9	15	15	4	63
Boşluk Doldurma, Seçip İşaretleme ve Eşleştirme	7	8	13	4	13	2	5	52
Metin Yazma	-	2	-	-	-	-	1	3
İnternet	-	1	-	1	-	1	1	4
Nesne İnceleme	-	3	-	-	-	-	-	3
Sözlük Çalışması	1	1	-	1	-	-	1	4
Toplam	27	42	38	27	43	25	25	227

Tablo 3 incelendiğinde; 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan çalışma yapraklarına en fazla (43) “İnsan ve Ekonomik Faaliyetlerimiz”, en az ise (25) “Güç, Yönetim ve Toplum” ile “Küresel İlişkiler Ağı” ünitesinde yer verildiği görülmüştür. Ayrıca etkinlik alanlarına göre Tablo 2 incelendiğinde; en fazla (63) “Metne Dayalı Çıkarım Yapma” en az ise (3) “nesne İnceleme” ve “metin yazma” etkinliğine yer verildiği görülmektedir.

Tablo 3'e göre 5. sınıf ders kitabında en fazla yer alan etkinlik alanı (f=63) “Metne dayalı çıkarım yapma”dır. Bu kapsamda okuma parçası, gazete ve genel ağ haberleri, dergi, örnek olay, kitap bölümü, şiir, mektup, bilgilendirme metni, söyleşi, tanıtıcı bilgiler gibi edebi metinler çalışma yapraklarına entegre edilerek ele alınmıştır.

Diğer bir etkinlik (f=52) “boşluk doldurma, seçip işaretleme ve eşleştirme” yapmadır. Bu etkinlik alanında genel olarak balık kılıçığı, tanılayıcı dallanmış ağaç, zihin haritası, anlam çözümleme tablosu, kavram ağı, görsel özetleyici, değerlendirme formu gibi unsurlarda yer alan boşluk doldurma ile seçip işaretleme ve eşleştirme etkinlikleri bulunmaktadır.

Ders kitabında yer alan bir diğer etkinlik (f=51) “yorumlama”dır. Bu etkinlik alanında çalışma yaprağında verilen görsel, günlük plan, karikatür, grafik, poster, tablo, kronoloji, gazete küpürü, genel ağ görseli, fotoğraf, harita, resim, atasözü, diyagram, dilekçe, anayasa maddesi ve resmi belge (fatura, garanti belgesi, kullanma kılavuzu) gibi değişkenlerin sorgulanmasını içermektedir.

Ders kitabında (f=39) “Açık Uçlu Soruları Cevaplama” etkinliğinin yer aldığı görülmektedir. Bu etkinlik bağlamında konunun başında ön bilgileri yoklamak amacıyla konuya hazırlık için verilen sorular ile ünite içinde konuyu sorgulayıcı açık uçlu soruların yer aldığı tespit edilmiştir.

“Oluşturma, çizme, boyama ve yapıştırma yapma” (f=8) yer alan bir diğer etkinlik alanıdır. Bu etkinlik kapsamında haritalardaki semboller ve ven şeması çizme ile diyagram, tabu kartı, paragraf, slogan ve bulmaca oluşturma etkinlikleri bulunmaktadır.

Bir diğer etkinlik ise (f=4) “internettir”. Bu etkinlik alanı konu kapsamında genel ağ kullanılarak araştırma yapma ve verilen genel ağ adreslerine (e-devlet uygulaması, güvenlicocuk.org, sozluk.gov.tr) dayalı incelemelerde bulunma gibi değişkenleri içermektedir.

“İnternet” ile aynı orana sahip olan çalışma yapraklarındaki bir diğer etkinlik türü (f=4) “sözlük çalışması” da ders kitabında yer edinmiştir. Bu kapsamda çalışma yaprağında verilen kavramların (hak ve sorumluluk) anlamlarının sorgulanması, bu kavramların cümle içinde kullanımı ve aile büyüklerinden görüş alınmasına dayalı etkinlikler bulunmaktadır.

Ders kitabında yer alan diğer bir etkinlik alanı ise (f=3) “nesne incelemedir”. Bu etkinlik çerçevesinde tarihi nesnelere, el sanatları ve Anadolu uygarlıklarına ait olan demlik, çini karo ve kıyafetler gibi nesnelere incelenmesine yer verilmiştir.

“Metin yazma etkinliği” (f=3) de ders kitabında yer almıştır. Bu kapsamda tarihi mekanı tanıtıcı yazı ve doğal miras ile ilgili özgün metinler yazılması istenmiştir.

5. sınıf “Hep Birlikte Yaşıyoruz” ünitesi “Haklarımız ve Sorumluluklarımız” başlığı altında çocuklardan verilen kavramları kendi cümleleri ile tanımlamaları (Şekil 8) istenmiştir.

Başlarken

Aşağıdaki kavramların tanımını kendi cümlelerinizle yazınız.

Hak: .....

Sorumluluk: .....

Şekil 8. “Sözlük Çalışması” Etkinliği (s. 21)

5. sınıf “Hep Birlikte Yaşıyoruz” ünitesi “Çocuk Hakları” başlığı altında çocuklardan çocuk hakları konusunda verilen açık uçlu soruyu cevaplamaları (Şekil 9) istenmiştir.

SIRA SİZDE

Çocuk haklarının ihlal edilmesi hangi sonuçları doğurur? Düşüncelerinizi aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

Şekil 9. “Açık Uçlu Soruyu Cevaplama” Etkinliği (s. 30)

5. sınıf “Çevremizi Tanıyalım” ünitesi “Doğal Afetlerin Etkisi” başlığı altında çocuklardan kavram haritasında verilen boşlukları doldurmaları (Şekil 10) istenmiştir.

Şekil 10. “Boşluk Doldurma, Seçip İşaretleme ve Eşleştirme” Etkinliği (s. 94)

5. sınıf “Güç, Yönetim ve Toplum” ünitesi “Yönetim Birimleri” başlığı altında çocuklardan gazete haberi doğrultusunda verilen soruları cevaplamaları (Şekil 11) istenmiştir.

SIRA SİZDE
Aşağıdaki gazete haberini okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Bingöl'de 1 Gün Daha Tatil
Yoğun kar yağışı bölgede etkisini sürdürürken bugün okulların tatil olduğu Tunceli, Elazığ ve Bingöl'de ilk ve orta dereceli okullar 1 gün daha tatil edildi (Görsel: 6.6).

Bingöl Valiliği'nden yapılan yazılı açıklamada, "Alınan meteorolojik tahminler ve veriler çerçevesinde, sabah saatlerinde başlayan kar yağışının etkisini gece boyunca da sürdüreceği beklendiğinden Millî Eğitim Müdürlüğü'müze bağlı ilimiz merkez ve merkeze bağlı köy okulları l okul öncesi, ilkö, orta ve lise) ile eğitim kurumlarında eğitim ve öğretime bir gün süre ile ara verilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca, kamu kurumu ve kuruluşlarında görevli personelden hamile ve engelli olanların da aynı tarihte idari izniyle sayılmaları uygun görülmüştür." denildi.

Valiliğin meteorolojik tahminlere göre eğitim ve öğretime bir günlük ara verilmesi kararı doğru buluyor musunuz? Neden?
Valiliğin okulları tatil etme yetkisi ve kamu, kurum ve kuruluşlarında görevli personelin bazılarının izin verme yetkisi hakkındaki düşüncelerinizi belirtiniz.

Şekil 11. “Metne Dayalı Çıkarım Yapma” Etkinliği (s. 159)

5. sınıf “Bilim, Teknoloji ve Sosyal Yaşam” ünitesi “Güvenli Genel Ağ” başlığı altında çocuklardan konuya başlarken verilen internet sitesine gidilerek incelemelerde bulunması (Şekil 12) istenmiştir.

Anahtar Kurumlar
Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu

Başlarken
Çocuklar için özel olarak hazırlanmış bir genel ağ sitesine www.guvenlicocuk.org.tr adresine girerek ulaşabilirsiniz (Görsel: 4.2).
Sizce böyle bir genel ağ sayfasının oluşturulma nedeni ne olabilir?

15. genel ağ haberi

Şekil 12. “İnternet” Etkinliği (s. 108)

5. sınıf “İnsan ve Ekonomik Faaliyetler” ünitesi “Bilinçli Tüketici” başlığı altında çocuklardan resmi belge kapsamında verilen garanti belgesi, fatura ve kullanma kılavuzunu yorumlamaları (Şekil 13) istenmiştir.

Şekil 13. "Yorumlama" Etkinliği (s. 146)

5. sınıf "Tarihi ve Kültürel Değerlerimiz" ünitesi "Ankara, Ankara, Güzel Ankara" başlığı altında verilen tablo kapsamında çocuklardan seçip işaretleme, açık uçlu soruyu cevaplama ve tarihi mekanla ilgili tanıtıcı yazı yazmaları (Şekil 14) istenmiştir.

SIRA SİZDE

Aşağıdaki tabloları inceleyerek soruları cevaplayınız.

TARİHİ MEKÂNLAR VE YAPILAR						
Bedesten	Köprü	Su kemeri	Saat kulesi	Kervansaray	Cami	Kilise
Çeşme	Heykel	Anıt	Tiyatro	Höyük	İmaret	Tarihî ev
Han	Hamam	Mezar	Medrese	Kale - sur	Dikilitaş	Kitabe

• Bu bölümdeki eserlerden yakından veya uzaktan gördüklerinizin veya gittiklerinizin üzerine işaret koyunuz.

• Bunlardan en çok hangileri sizi etkiledi?

• Çevrenizde bulunan bir tarihî mekânı veya yapıtı tanıtan kısa bir yazı yazınız.

Şekil 14. "Boşluk Doldurma, Seçip İşaretleme ve Eşleştirme", "Açık Uçlu Soruyu Cevaplama" ve "Metin Yazma" Etkinliği (s. 47)

5. sınıf "İnsan ve Ekonomik Faaliyetler" ünitesi "Bilinçli Tüketici" başlığı altında çocuklardan slogan hazırlamaları (Şekil 15) istenmiştir.

SIRA SİZDE

**BEN YAPINCA ALIŞVERİŞİ
ZATEN ALIYORUM ŞATIŞ FİŞİ.**

"Alışverişten sonra fiş veya fatura almanın bilinçli tüketici olmanın göstergesi olduğu ve vatandaşlık görevi olduğu" konusu ile ilgili bir slogan hazırlayarak aşağıya yazınız.

Şekil 15. "Oluşturma, Çizme, Boyama ve Yapıştırma" Etkinliği (s. 147)

5. sınıf "Hep Birlikte Yaşıyoruz" ünitesi "Çocuk Hakları" başlığı altında çocuklardan verilen karikatürü yorumlamaları (Şekil 16) istenmiştir.

Başlarken

Karikatürdeki çocuğun (Görsel: 1.26) haklarını kullanmasını engelleyen durumlar neler olabilir?

126: Çocuk hakları, Çizer: Tekin Yer, s. 17. (Düzenlenmiştir.)

Şekil 16. “Yorumlama” Etkinliği (s. 27)

Araştırmada incelemeye konu olan bir diğer sınıf düzeyi 6. sınıftır. Tablo 4’te 6. sınıf ders kitabında yer alan çalışma yapraklarının etkinlik alanlarına göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo 4. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Çalışma Yapraklarının Etkinlik Alanlarına Göre Dağılımı

Etkinlikler	Ünite							Toplam
	“ Biz ve Değerlerimiz”	“ Tarihe Yolculuk”	“ Yeryüzünde Yaşam”	“ Bilim ve Teknoloji Hayatımızda”	“ Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyim”	“ Yönetime Katılıyorum”	“ Uluslararası İlişkilerimiz”	
Oluşturma, Çizme, Boyama ve Yapıştırma	1	1	2	2	2	1	2	11
Açık Uçlu Soruları Cevaplama	7	7	4	5	10	6	6	45
Yorumlama	3	4	12	4	3	2	2	30
Metne Dayalı Çıkarım Yapma	8	9	6	5	7	8	2	45
Boşluk Doldurma, Seçip İşaretleme ve Eşleştirme	-	2	-	-	-	1	-	3
Metin Yazma	-	-	-	-	1	-	-	1
İnternet	-	1	1	1	3	1	1	8
Sözlük Çalışması	-	-	-	-	-	2	1	3
Toplam	19	24	25	17	26	21	14	146

Tablo 4 incelendiğinde; 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan çalışma yapraklarına en fazla (26) “Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyim”, en az ise (14) “Uluslararası İlişkilerimiz” ünitesinde yer verildiği görülmüştür. Ayrıca etkinlik sayısına göre Tablo 4 incelendiğinde; en fazla (45) “Metne Dayalı Çıkarım Yapma” ve “açık uçlu soruları cevaplama” en az ise (1) “Metin Yazma” etkinliğine yer verildiği görülmektedir.

Çalışma yapraklarında en fazla yer alan etkinlik türü (f=45) “Metne dayalı çıkarım yapma”dır. Bu kapsamda okuma parçası, gazete ve genel ağ haber metinleri, destan, yazıt, örnek olay metni gibi edebi metinler çalışma yapraklarına entegre edilerek ele alınmıştır.

“Açık Uçlu Soruları Cevaplama” (f=45) ders kitabında en fazla yer alan bir diğer etkinlik alanıdır. Bu etkinlik bağlamında konunun başında ön bilgileri yoklamak amacıyla konuya hazırlık için verilen sorular ile ünite içinde konuyu sorgulayıcı açık uçlu soruların yer aldığı tespit edilmiştir.

Ders kitabında yer alan bir diğer etkinlik (f=27) “yorumlama” dır. Bu etkinlik alanında çalışma yaprağındaki harita, tablo, fotoğraf, özlü söz, görsel, anayasa metni, görsel etiket, afiş, bayrak, resim gibi değişkenlerin sorgulanmasını içermektedir.

“Oluşturma, çizme, boyama ve yapıştırma yapma” (f=11) yer alan bir diğer etkinlik alanıdır. Bu etkinlik kapsamında bulmaca, tablo, bilimsel araştırma çalışması ve proje önerisi tasarlama ve oluşturma etkinlikleri bulunmaktadır.

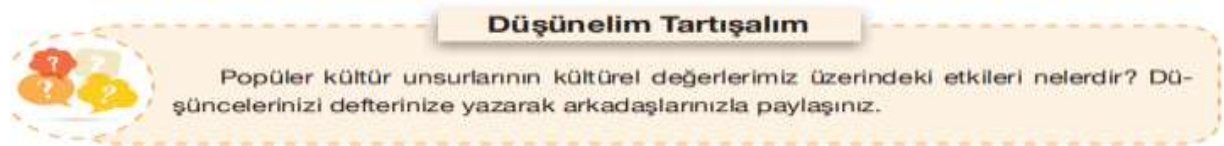
Bir diğer etkinlik ise “internettir” (f=8). Bu etkinlik alanında konu kapsamında çocuklardan genel ağ kullanılarak araştırma yapmaları istenmektedir.

Diğer bir etkinlik (f=3) “boşluk doldurma, seçip işaretleme ve eşleştirme” yapmadır. Bu etkinlik alanında genel olarak tablodaki boşlukları doldurma ve seçip işaretleme etkinlikleri yer almaktadır.

“Sözlük çalışması” da (f=3) ders kitabında yer edinmiştir. Bu kapsamda çalışma yaprağında verilen kavramların (popüler kültür, demokrasi, yasama, yürütme ve yargı) anlamlarının sorgulanmasına dayalı etkinlikler yer almıştır.

“Metin yazma etkinliği” (f=1) ders kitabında yer alan bir diğer etkinlik alanıdır. Bu kapsamda öğrencilerden kompozisyon yazmaları istenmiştir.

6. sınıf “Uluslararası İlişkilerimiz” ünitesi “Popüler Kültür” başlığı altında çocuklardan popüler kültür konusu ile ilgili verilen açık uçlu soruyu cevaplamaları (Şekil 17) istenmiştir.

Şekil 17. “Açık Uçlu Soruyu Cevaplama” Etkinliği (s. 254)

6. sınıf “Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyim” ünitesi “Kaynakların Bilinçsiz Kullanımı” başlığı altında çocuklardan verilen afişi yorumlamaları (Şekil 18) istenmiştir.

Şekil 18. “Yorumlama” Etkinliği (s. 175)

6. sınıf “Yönetime Katılıyorum” ünitesi “Yasama, Yürütme ve Yargı” başlığı altında çocuklardan verilen kavramları tanımlamaları (Şekil 19) istenmiştir.

Şekil 19. “Sözlük Çalışması” Etkinliği (s. 211)

6. sınıf “Tarihe Yolculuk” ünitesi “Yeni Yurt Anadolu” başlığı altında çocuklardan Anadolu’nun Türkleşme süreci ile ilgili araştırma yapmaları (Şekil 20) istenmiştir.

Şekil 20. “İnternet” Etkinliği (s. 67)

5. sınıf “Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyim “Kaynakların Bilinçsiz Kullanımı” başlığı altında çocuklardan genel ağ haberinden sonra verilen soruları cevaplamaları (Şekil 21) istenmiştir.

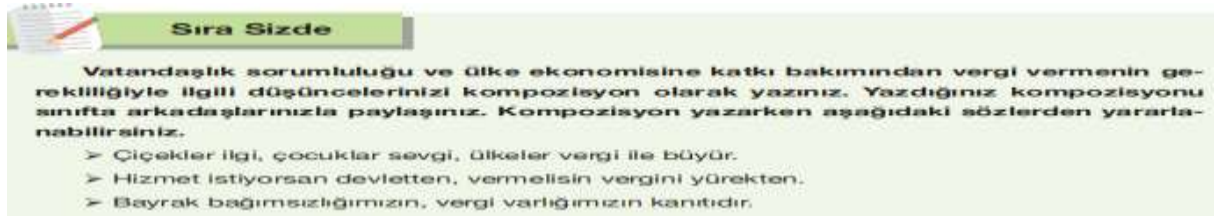
Şekil 21. “Metne Dayalı Çıkarımda Bulunma” Etkinliği (s. 174)

6. sınıf “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi “Türkiye’nin Fiziki Coğrafya Özellikleri” başlığı altında çocuklardan Türkiye iklimi ile ilgili verilen haritayı yorumlamaları (Şekil 22) istenmiştir.

Şekil 22. "Yorumlama" Etkinliği (s. 95)

6. sınıf "Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyim" ünitesi "Vergimi Ödüyorum" başlığı altında çocuklardan vergi konusu ile ilgili bir kompozisyon yazmaları (Şekil 23) istenmiştir.

Şekil 23. "Metin Yazma" Etkinliği (s. 188)

Araştırmada incelemeye konu olan bir diğer sınıf düzeyi 7. sınıftır. Tablo 5'te 7.sınıf ders kitabında yer alan çalışma yapraklarının etkinlik alanlarına göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo 5. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Çalışma Yapraklarının Etkinlik Alanlarına Göre Dağılımı

Etkinlikler	Ünite							
	" İletişim ve İnsan İlişkileri"	" Türk Tarihine Yolculuk"	" Ülkemizde Nüfus"	" Zaman İçinde Bilim"	" Ekonomi ve Sosyal Hayat"	" Yaşayan Demokrasi"	" Ülkeler Arası Köprüler"	Toplam
Oluşturma, Çizme, Boyama ve Yapıştırma	1	1	3	1	2	-	-	8
Açık Uçlu Soruları Cevaplama	12	9	4	9	14	8	15	71
Yorumlama	4	14	10	1	3	8	-	40
Metne Dayalı Çıkarım Yapma	5	33	12	7	9	10	6	82
Boşluk Doldurma, Seçip İşaretleme ve Eşleştirme	4	3	5	1	9	3	3	28
Metin Yazma	-	-	1	-	2	-	-	3
İnternet	-	8	4	5	5	1	4	27
Sözlük Çalışması	1	-	-	-	-	-	-	1
Toplam	27	68	39	24	44	30	28	260

Tablo 5 incelendiğinde; 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan çalışma yapraklarına en fazla (68) "Türk Tarihine Yolculuk", en az ise (24) "Zaman İçinde Bilim" ünitesinde yer

verildiği görülmüştür. Ayrıca etkinlik sayısına göre Tablo 5 incelendiğinde; en fazla (82) “Metne Dayalı Çıkarım Yapma” en az ise (1) “Sözlük Çalışması” etkinlik çalışmasına yer verildiği görülmektedir.

Çalışma yapraklarında en fazla yer alan etkinlik alanı (f=82) “Metne dayalı çıkarım yapma”dır. Bu kapsamda konuşma balonu, kitap alıntısı, verilen söz hakkında çıkarımda bulunma, seyahatname, gazete ve genel ağ haberi, şiir, okuma parçası, atasözü, ana düşünceyi bulma gibi edebi metinler çalışma yapraklarına entegre edilerek ele alınmıştır.

Ders kitabında yer alan bir diğer etkinlik alanı (f=71) “Açık Uçlu Soruları Cevaplama”dır. Bu etkinlik bağlamında konunun başında ön bilgileri yoklamak amacıyla konuya hazırlık için verilen sorular ile konu içinde konuyu sorgulayıcı açık uçlu soruların yer aldığı tespit edilmiştir.

Ders kitabında yer alan bir diğer etkinlik (f=40) “yorumlama”dır. Bu etkinlik alanı çalışma yaprağında verilen görsel, fotoğraf, harita, minyatür, şema, diyagram, anayasa maddesi gibi değişkenlerin sorgulanmasını içermektedir.

Diğer bir etkinlik alanı (f=28) “boşluk doldurma, seçip işaretleme ve eşleştirme” yapmadır. Bu etkinlik alanı genel olarak kavram haritası, zihin haritası, konuşma balonu, şema ve tabloda yer alan boşlukların doldurulması ile haritada seçip işaretleme yapmaları istenmiştir.

Bir diğer etkinlik ise (f=27) “internettir”. Bu etkinlik alanı konu kapsamında genel ağ kullanılarak araştırma yapma ve verilen genel ağ adreslerine (tarimorman.gov.tr, tekstilmuzesi.bursa.bel.tr, kizilay.gov.tr, istesob.org.tr, anayasa.gov.tr, mfa.gov.tr, askerimuze.tsk, tcdd.gov.tr, tiem.gov.tr, pttpulmuzesi.gov.tr, tuik.gov.tr, sekakagitmuzesi.com, eba.gov.tr, ibttm.gov.tr) dayalı incelemelerde bulunma gibi değişkenleri içermektedir.

“Oluşturma, çizme, boyama ve yapıştırma yapma” (f=8) yer alan bir diğer etkinlik alanıdır. Bu etkinlik kapsamında tablo, şema ve tarih şeridi oluşturma, grafik ve resim çizme ile fotoğraf yapıştırma etkinlikleri yer almaktadır.

“Metin yazma etkinliği” (f=3) de ders kitabında yer almıştır. Bu kapsamda gazete ve genel ağ haberini özetleyici metin yazma ile Ahilik ve Lonca teşkilatı ile ilgili tanıtıcı metin yazma, gibi edebi türlerle ilgili çocuklardan özgün yazılar hazırlanması istenmiştir.

Ders kitabında verilen çalışma yapraklarında “sözlük çalışmasına” (f=1) da yer verilmiştir. Bu kapsamda çalışma yaprağında verilen kavramlar (iletişim) ile ilgili cümle kurma ve verilen kavramın anlamını tahmin etmeye dayalı etkinlikler yer almıştır.

7. sınıf “Ekonomi ve Sosyal Hayat” ünitesi “Sosyal Hayatta Vakıfların Yeri” başlığı altında çocuklardan verilen genel ağ adresine dayalı olarak araştırma yapma ile yapıştırma, çizme veya metin yazmaları (Şekil 24) istenmiştir.

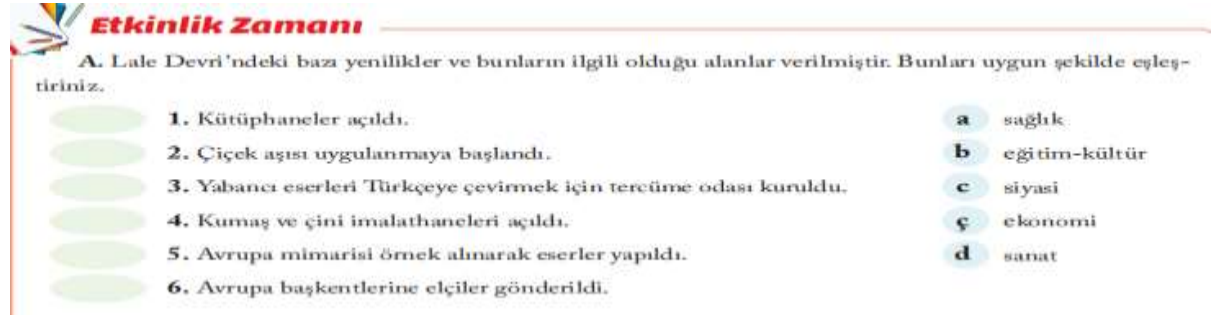
Şekil 24. "İnternet", "Oluşturma, Çizme, Boyama ve Yapıştırma" ve "Metin Yazma" Etkinliği (s. 163)

7. sınıf "Ekonomi ve Sosyal Hayat" ünitesi "Sosyal Hayatta Vakıfların Yeri" başlığı altında çocuklardan verilen açık uçlu soruyu cevaplamaları (Şekil 25) istenmiştir.

İhtiyacı olan insanlara yardım etmek için elinizde imkânlar olduğunu düşününüz. Bu insanlara yardım etmek için neler yapardınız?

Şekil 25. "Açık Uçlu Soruyu Cevaplama" Etkinliği (s. 162)

7. sınıf "Türk Tarihinde Yolculuk" ünitesi "Osmanlı Devleti'nde Islahat Hareketleri" başlığı altında çocuklardan eşleştirme yapmaları (Şekil 26) istenmiştir.

Şekil 26. "Boşluk Doldurma, Seçip İşaretleme ve Eşleştirme" Etkinliği (s. 74)

7. sınıf "Ülkemizde Nüfus" ünitesi "Nüfusumuz" başlığı altında çocuklardan grafik çizmeleri (Şekil 27) istenmiştir.

Şekil 27. “Oluşturma, Çizme, Boyama ve Yapıştırma” Etkinliği (s. 111)

7. sınıf “Hep Birlikte Yaşıyoruz” ünitesi “Meslek Edindiren Kurumlar” başlığı altında çocuklardan verilen kelimeleri kullanarak tanıtıcı bir yazı yazmaları (Şekil 28) istenmiştir.

Etkinlik Zamanı

Aşağıda verilen kelimeleri kullanarak Ahiliği ya da Lonca Teşkilatını tanıtıcı bir yazı yazınız.

paylaşmak, helal, kadi, hırsanîyet, gelenek, meslek, disiplin, Ahi, yarmak, usta, kalfa, çırak

---

Şekil 28. “Metin Yazma” Etkinliği (s. 169)

7. sınıf “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesi “Seyyahların Gözüyle Osmanlı” başlığı altında çocuklardan seyahatname metnine dayalı verilen soruları cevaplamaları (Şekil 29) istenmiştir.

Son olarak giyim konusunda seyyahların neler yazdıklarına bakalım.

Ayaklarımızın daima temiz olması gerekir. Yazın giydikleri ayakkabılar ince deriden mor, kırmızı veya sarı renkte yapılır. Bizdeki kumaşların boyanışı gibi deriye çok güzel renkler verirler. Kepenek yerine de dolama adı verilen topuklara kadar uzun şeyler giyerler. Manto olarak uzun ve bol elbiseler giyerler. Giyimlerini mümkün olduğu kadar iyi kumaştan yaptırırlar. Kalite itibarıyla yüksek olmamakla beraber üzerine türlü nakışlar konmuş gösterişli ve zarif çeşit çeşit kumaş dokunur (Görsel 2.130).

Manuel Serrano Y. Sanz, *Türkiye'nin Dört Yılı 1552-1556*, s. 134

Görsel 2.130: Türk giysileri içinde bir Avrupalı kadın tablosu (Jean Liotard, Pera Müzesi, İstanbul)

1. Günümüzdeki giysi ve ayakkabılarla metinde anlatılanlar arasında ne gibi benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır?
2. Seyyah Osmanlı'da kullanılan giysi ve ayakkabıların hangi özelliklerinden etkilenmiştir?

Şekil 29. “Metne Dayalı Çıkarım Yapma” Etkinliği (s. 89)

7. sınıf “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesi “Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu” başlığı altında çocuklardan verilen minyatürleri yorumlamaları (Şekil 30) istenmiştir.

Şekil 30. “Yorumlama” Etkinliği (s. 49)

Araştırmada incelenen bir diğer konu olan sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çalışma yapraklarının etkinlik alanlarına ve sınıf düzeyine göre dağılımı analiz edilerek Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Çalışma Yapraklarının Sınıf Düzeyine ve Etkinlik Alanlarına Göre Dağılımı

Etkinlikler	Sınıf Düzeyi				Toplam
	4. Sınıf (f)	5. Sınıf (f)	6. Sınıf (f)	7. Sınıf (f)	
Oluşturma, Çizme, Boyama ve Yapıştırma	10	8	11	8	37
Açık Uçlu Soruları Cevaplama	95	39	45	71	250
Yorumlama	7	51	30	40	128
Metne Dayalı Çıkarım Yapma	28	63	45	82	218
Boşluk Doldurma, Seçip İşaretleme ve Eşleştirme	5	52	3	28	88
Metin Yazma	5	3	1	3	12
İnternet	6	4	8	27	45
Nesne İnceleme	3	3	-	-	6
Sözlü Tarih	1	-	-	-	1
Sözlük Çalışması	2	4	3	1	10
Toplam	162	227	146	260	795

Tablo 6 incelendiğinde; sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çalışma yapraklarının en fazla (260) 7. sınıf, en az ise (146) 6. sınıfta yer aldığı görülmüştür. Ayrıca etkinlik alanına göre Tablo 5 incelendiğinde; en fazla (250) “açık uçlu soruları cevaplama” en az ise (1) “sözlü tarih” etkinlik çalışmasına yer verildiği görülmektedir.

Ayrıca Tablo 6’da yer alan etkinlik alanları sınıf düzeyine göre incelendiğinde; “oluşturma, çizme, boyama ve yapıştırma” etkinliği en fazla (11) 6. sınıfta; “açık uçlu soruları cevaplama” etkinliği en fazla (95) 4. sınıfta; “yorumlama” etkinliği en fazla (51) 5. sınıfta; “metne dayalı çıkarım yapma” etkinliği en fazla (82) 7. sınıfta; “boşluk doldurma, seçip işaretleme ve eşleştirme” etkinliği en fazla (52) 5. sınıfta; “metin yazma” etkinliği en fazla (5) 4. sınıfta; “internet” etkinliği en fazla (27) 7. sınıfta; “sözlü tarih” etkinliği en fazla (1) 4. Sınıfta “sözlük

çalışması” etkinliğine en fazla (4) 5. sınıfta ve “nesne inceleme“ etkinliğine en fazla (3) 4. ve 5. sınıfta yer verildiği görülmektedir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda sosyal bilgiler ders kitaplarında çalışma yapraklarına çokça yer verildiği görülmüştür. Her alanda olduğu gibi sosyal bilgiler alanında da kazanımların bireylere aktarılmasında kullanılan yöntem ve teknikler her geçen gün dönüşüm ve gelişim sağlamaktadır (Topkaya & Temur, 2022). Nitekim çağımızda tüm dünyada hâlihazırda kullanılan geleneksel öğretim yöntem ve tekniklerine alternatif seçenekler ortaya çıkmıştır. Bu alternatif seçenekler öğrenci merkezli, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına cevap verebilen, öğrencileri derse karşı motive edebilme niteliğine sahip yöntem, teknik ve materyaller olarak göze çarpmaktadır (Aysal, 2012). Sakarneh ve Nair (2014), herhangi bir kazanımın öğretilmesinde etkili öğretim uygulamalarının kullanılması, öğrenci ilgi ve motivasyonunu artırmakla kalmayıp akademik başarılarını da ciddi manada olumlu etkilediğini belirtmiştir. Bu bağlamda yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda dikkat çekici niteliklere sahip olmasından dolayı öğretim sürecinde çocukların etkin katılımını sağlamak için öğretim materyallerinin kullanılması önem arz etmektedir (Ormancı & Şaşmaz Ören, 2010). Bu öğretim materyallerinden birisi de çalışma yapraklarıdır. Nitekim çalışma yaprakları dersin her aşamasında kullanılabilen ve kalıcı öğrenmelere hizmet eden bir yapıya sahip olduğunu ifade eden birçok çalışma mevcuttur (Çetintaş, 2019; Kaymakçı, 2010; Özdemir, 2006; Yanmaz, 2017). Özellikle dersin başında ön bilgileri yoklamak (Şekil 8, 12, 16, 19), konu anlatımından sonra öğrenilenleri pekiştirmek (Şekil 11, 13, 15, 21, 29) ve değerlendirme yapmak (Şekil 10, 23, 26) amacıyla çalışma yapraklarının kullanıldığı görülmüştür. Yanpar-Şahin ve Yıldırım (1999), Şimşek (2007), Yanpar (2007) ve Kaymakçı (2010) da çalışma yapraklarının işlenen konuyu özetleme, pekiştirme ve tekrar yapmak amacıyla kullanıldığını ifade etmişlerdir. Anderson (1995), çalışma yapraklarını konu sonlarında çocuklara verilen ve değerlendirme yapmak amacıyla ödev özelliğine sahip olan materyaller şeklinde; Yıldırım (1995), bir konuya dair alıştırmaya yapma imkânı sunan araçlar olarak nitelendirmiştir. Kaymakçı (2006) ise “tarih öğretmenlerinin çalışma yaprakları hakkındaki görüşlerine” ilişkin yapmış olduğu çalışmada öğretmenlerin çalışma yapraklarını daha çok “konuyu özetleme, tekrar yapma, ödevlendirme, ölçme ve değerlendirme” amacıyla kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca Ormancı ve Şaşmaz Ören (2010), öğretmenler üzerinde yapmış olduğu araştırmada öğretmenlerin çalışma yapraklarını dersin başında ön bilgileri yoklamak için kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu durum çalışma bulgularını destekler niteliktedir. Zira ders kitaplarında konu başında “açık uçlu soruları cevaplama” etkinliği kapsamında ön bilgileri yoklamak amacıyla birçok çalışma yaprağına yer verildiği görülmüştür.

Çalışmada içerik yönünden 10 farklı etkinlik alanına yer verildiği görülmüştür (Tablo 6). En fazla yer verilen etkinlik alanı “açık uçlu soruları cevaplama” en az yer verilen etkinlik alanı ise “sözlü tarih” çalışmasıdır. Kaymakçı (2012), yapmış olduğu çalışmada sosyal bilgiler kılavuz kitaplarında en fazla “oluşturma, çizme, boyama ve yapıştırma” en az ise “sözlük çalışması” etkinlik alanına yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Bu durum çalışma bulgularıyla farklılık göstermektedir. Ayrıca çalışma yaprakları etkinlik alanlarına göre incelendiğinde daha çok araştırma, sorgulama, inceleme, doldurma, yazma, tasarlama ve yorum yapma şeklinde çalışmalara yer verildiği görülmüştür. Çalışma yapraklarını içerik yönünden değerlendiren Ford vd., (1998) çalışma yapraklarını araştırma, sorgulama ve inceleme etkinliklerine yönelik

tasarlanan kâğıtlar olarak ifade etmiştir. Şimşek (2007) ise çalışma yapraklarını dilli ve dilsiz olarak 2 gruba ayırmış ve dilsiz çalışma yapraklarının düşünme ve yorumlama özelliğine sahip olduğunu belirtmiştir. Bu durum sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çalışma yapraklarının üst düzey düşünme becerilerine hizmet ettiğini göstermektedir.

Çalışmada elde edilen bir diğer bulgu ise çalışma yapraklarının kavram ve zihin haritaları (Şekil 10), diyagram, tablo, slogan (Şekil 15), nesne (Şekil 3), harita (Şekil 22), poster, karikatür (Şekil 16), fotoğraf, resim, edebi ürünler (Şekil 1, 5, 29), gazeteler (Şekil 11), dergiler, genel ağ haberleri (Şekil 21), şema, minyatür (Şekil 30), görsel özetleyici, anayasa metni, bayrak, resmi belge (Şekil 13), kroki (Şekil 2), mektup, afiş (Şekil 18), kitap bölümü gibi farklı araçlarla beraber kullanıldığı görülmüştür. Akbaba (2003), Doğan (2007) ve Oruç (2007), benzer şekilde çalışma yapraklarının birincil tarihi kaynaklar, resim, poster, küre, diyagram, model, harita, broşür, afiş ve poster gibi çok çeşitli araç ve gereçlerle entegre edilerek öğrencilerin hizmetine sunulabileceğini belirtmişlerdir. Kaymakçı (2010) ise çalışma yapraklarında haber niteliği taşıyan ve güncel olayları aktaran gazete ve dergi gibi araçlara yer verilebileceğini ifade etmiştir. Bu açıklamalar çalışma bulgularını destekler niteliktedir. Ayrıca çalışmada genel ağ haberlerine (Şekil 21) çokça yer verilmiştir. Günümüzde bilişim teknolojilerinin hayatımıza girmesiyle beraber genel ağ haberciliğinin de gelişerek eğitim-öğretime entegre edildiğini ve ders kitaplarına yansıtıldığı görülmektedir. Nitekim Taşkın ve Memişoğlu (2019) ve Temur, (2022) yapmış olduğu araştırmalarında sosyal bilgiler ders kitaplarında genel ağ haberlerine çokça yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Bu doğrultuda sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çalışma yapraklarında “metne dayalı çıkarım yapma” etkinlik alanı kapsamında genel ağ haberlerine dayalı olarak birçok etkinliğe yer verilmiştir. Bu durum yenilenen öğretim programının ve ders kitaplarının çağa ayak uyduracak bir anlayışa hizmet ettiğini göstermektedir.

Çalışmada elde edilen bir başka sonuç ise sosyal bilgiler ders kitaplarında toplam 774 çalışma yaprağına yer verildiğidir (Tablo 1). Çalışma yapraklarına en fazla yer verilen sınıf düzeyi 7. sınıf, en az yer verilen sınıf düzeyi ise 6. sınıftır. Kaymakçı (2012) da yapmış olduğu araştırmasında sosyal bilgiler kılavuz kitaplarında çalışma yapraklarına en fazla 7. sınıfta yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Bu durum çalışma bulgularıyla paralellik göstermektedir. Bununla beraber en az çalışma yaprağına 5. sınıfta yer verildiğini belirtmiştir. Bu sonuç çalışma bulguları ile farklılık göstermektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen bir diğer sonuç 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında toplam 162 çalışma yaprağı tespit edilmiştir (Tablo 1). Tespit edilen çalışma yapraklarına en fazla “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” en az ise “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında yer verilmiştir. Kaymakçı (2010), ise yapmış olduğu doktora tezinde 4. sınıf sosyal bilgiler kılavuz kitabında çalışma yapraklarına en fazla “Küresel Bağlantılar” en az ise “Bilim Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Bu durum çalışma bulgularıyla farklılık göstermektedir. 4. sınıf ders kitabında yer alan çalışma yapraklarına en fazla “Üretimden Tüketime”, en az ise “Uzaktaki Arkadaşlarım” ünitesinde yer verildiği görülmüştür (Tablo 2). Ayrıca çalışma yapraklarında en fazla “Açık Uçlu Soruları Cevaplama” en az ise “Sözlü Tarih” etkinlik alanında yer verildiği görülmektedir. Kaymakçı (2012), yapmış olduğu araştırmada 4. sınıf sosyal bilgiler kılavuz kitabında en fazla “oluşturma, çizme, boyama ve yapıştırma” en az ise “film izleme” “nesne inceleme” ve “sözlük çalışması” etkinlik alanına yer verildiği tespit edilmiştir. Bu durum çalışma bulgularıyla farklılık göstermektedir.

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında toplam 211 çalışma yaprağı tespit edilmiştir (Tablo 1). Tespit edilen çalışma yapraklarına en fazla “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” en az ise “Etkin Vatandaşlık” ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında yer verilmiştir. Kaymakcı (2010), ise yapmış olduğu çalışmasında 5. sınıf sosyal bilgiler kılavuz kitabında çalışma yapraklarına en fazla “Etkin Vatandaşlık” en az ise “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer verilmiştir. Bu durum çalışma bulgularıyla farklılık göstermektedir. 5. sınıf ders kitabında yer alan çalışma yapraklarına en fazla “İnsan ve Ekonomik Faaliyetlerimiz”, en az ise “Güç, Yönetim ve Toplum” ile “Küresel İlişkiler Ağı” ünitesinde yer verildiği görülmüştür (Tablo 3). Ayrıca en fazla “metne dayalı çıkarım yapma” en az ise “metin yazma” ve “nesne inceleme” etkinlik alanına yer verildiği görülmektedir. Kaymakcı, (2012) yapmış olduğu araştırmada 5. sınıf sosyal bilgiler kılavuz kitabında en fazla “açık uçlu soruları cevaplama” en az ise “metne dayalı çıkarım yapma” “sözlü tarih” ve “sözlük çalışması” etkinlik alanına yer verildiğini tespit etmiştir. Bu sonuç çalışma bulgularıyla farklılık göstermektedir.

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında toplam 145 çalışma yaprağı tespit edilmiştir (Tablo 1). Tespit edilen çalışma yapraklarına en fazla “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” en az ise “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında yer verilmiştir. Kaymakcı (2010) da yapmış olduğu çalışmasında 6. sınıf sosyal bilgiler kılavuz kitabında çalışma yapraklarına en fazla “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında yer verilmiştir. Bu durum çalışma bulgularıyla paralellik göstermektedir. Ancak en az yer verilen öğrenme alanı ise “Bilim Teknoloji ve Toplum” olarak belirtmiştir. Bu durum çalışma bulgularıyla farklılık göstermektedir. 6. sınıf ders kitabında yer alan çalışma yapraklarına en fazla “Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyim”, en az ise “Uluslararası İlişkilerimiz” ünitesinde yer verildiği görülmüştür (Tablo 4). Ayrıca en fazla “açık uçlu soruları cevaplama” ve “metne dayalı çıkarım yapma” en az ise “metin yazma” etkinlik çalışmasına yer verildiği görülmektedir. Kaymakcı, (2012) yapmış olduğu araştırmada 6. sınıf sosyal bilgiler kılavuz kitabında en fazla “oluşturma, çizme, boyama ve yapıdırma” en az ise “internet” etkinlik alanına yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Bu durum çalışma bulgularıyla farklılık göstermektedir.

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında toplam 256 çalışma yaprağı tespit edilmiştir (Tablo 1). Tespit edilen çalışma yapraklarına en fazla “Kültür ve Miras” en az ise “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer verilmiştir. Kaymakcı (2010) da yapmış olduğu çalışmasında çalışma yapraklarının 7. sınıf sosyal bilgiler kılavuz kitabında en fazla “Kültür ve Miras” en az ise “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu durum çalışma bulgularıyla örtüşmektedir. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan çalışma yapraklarına en fazla “Türk Tarihine Yolculuk”, en az ise “Zaman İçinde Bilim” ünitesinde yer verildiği görülmüştür (Tablo 5). Ayrıca en fazla “metne dayalı çıkarım yapma” en az ise “sözlük çalışması” etkinlik alanına yer verildiği görülmektedir. Kaymakcı, (2012) yapmış olduğu araştırmada 7. sınıf sosyal bilgiler kılavuz kitabında en fazla “açık uçlu soruları cevaplama” en az ise “internet” “sözlü tarih” ve “nesne inceleme” etkinlik alanına yer verilmiştir. Bu durum 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan çalışma yaprakları ile sosyal bilgiler kılavuz kitabında yer alan çalışma yapraklarıyla içerik yönünden farklılık göstermektedir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çalışma yapraklarının en fazla “Kültür ve Miras” en az ise “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında yer aldığı görülmektedir (Tablo 6). SBDÖP’de yer alan “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan tarih konularının yoğun olması ve dolayısıyla çok fazla bilgi yığını ortaya çıkması dersi sıkıcı hale getirmektedir. Demircioğlu (2005) ve Hydn vd., (1997), çalışma yapraklarının tarih derslerinde birçok işleve sahip olduğunu ve tarih öğretiminde kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Özellikle tarihi bir film

veya drama çalışması sonrasında buna entegre edilerek hazırlanan çalışma yapraklarının konuyu anlamada ve öğrenmede etkili olabileceğini ifade etmişlerdir. Ayrıca müze ve alan gezilerin sonrası çalışma yaprakları ile öğrenilen konunun pekiştirilmesi ve sorgulanması sağlanabilir. Kaymakçı (2006), yapmış olduğu çalışmasında öğretmenlerin öğretim sürecinde çalışma yapraklarının kullanılmasının öğrencileri derste aktif kılarak gerek dersi sıkıcılıktan kurtaracağını gerekse de kalıcı öğrenmeler sağlayacağını belirtmişlerdir. Kaymakçı, (2010) ise yapmış olduğu çalışmasında öğrenci tutumlarına bakıldığında çocuklar, çalışma yapraklarının daha çok tarih konularının aktarımında kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda çalışma yapraklarına en fazla “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer verilmesi çalışma bulgularını destekler niteliktedir. Yine “Nesne inceleme” ve “sözlü tarih” etkinlik alanında yer alan çalışma yapraklarının tamamı “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer almıştır. Bu durum sosyal bilgiler dersinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan tarih konularının aktarımında yapılandırmacı yaklaşımın benimsendiğini ve etkili öğretim yöntemlerinin kullandığını göstermektedir. Nitekim Sarı (2007), çalışma yapraklarının sözlü tarih çalışmalarında kullanılabileceğini ifade etmiştir.

Öneriler

1. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çalışma yapraklarında daha çok boşluğa yer verilmelidir. Nitekim ders kitaplarında yer alan çalışma yaprağı etkinliklerinin yapılması için bırakılan boşlukların yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür.
2. Çalışma yapraklarında yer alan “oluşturma, çizme, boyama ve yapıştırma”, “metin yazma”, “sözlü tarih” ve “nesne inceleme” etkinliğine daha fazla yer verilmelidir. Zira bu etkinlik alanları çocukları daha aktif kılmakta ve dolayısıyla kalıcı öğrenmelere hizmet etmektedir.
3. Ders kitaplarında çalışma yapraklarına; her sınıf düzeyinde ve öğrenme alanında asgari düzeyde yer verilmelidir. Nitekim etkili öğretim materyallerinden biri olan çalışma yapraklarının öğrencileri sürece aktif olarak dâhil ettiği ve üst düzey becerilerini geliştirdiği bilinmektedir.

Etik Metin

Bu makalede, araştırma ve yayın etiği kuralları takip edilmektedir. Makale ile ilgili her türlü ihlalin sorumluluğu yazar/yazarlara aittir.

KAYNAKÇA

- Akbaba, B. (2003). *Tarih öğretiminde fotoğraf kullanımı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Aktepe, E. (2012). *7. sınıflarda cebirsel denklemlerin yapılandırmacı öğretim yaklaşımına uygun hazırlanmış çalışma yapraklarıyla öğretiminin öğrenci başarısına etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
- Alexander, P. A. (2006). *Psychology in learning and instruction*. Upper Saddle River.
- Anderson, A. (1995). Creative use of worksheets: lessons my daughter taught me. *Teaching Children Mathematics*, 2(2), 72-79.
- Arıkan Açıkgoz, S. (2019). *Görsel tasarım ilkelerine göre hazırlanmış çalışma yapraklarının öğrencilerin öğrenme ürünleri üzerine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Arslankara, V. B. & Usta, E. (2020). Tasarım ilke, öğeleri ve öğretim araçları. İçinde S. Dinçer (Ed.), *Öğretim teknolojileri* (s. 63-91). Pegem Akademi.

- Atasoy, Ş. & Akdeniz, A.R. (2006). Yapılandırmacı öğrenme kuramına uygun geliştirilen çalışma yapraklarının uygulama sürecinin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 35(170), 157.
- Ataş, R. (2013). *Fen bilimleri dersinde çalışma yaprağı kullanımının öğrenci akademik başarısı ve fen bilimleri tutumuna etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale Türkiye.
- Aydına, Ş. (2015). *Çalışma yapraklarıyla kesirler konusunun öğretiminin 6. sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
- Aysal, A. (2012). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde tarihsel empatiye dayalı rol oynama yönteminin akademik başarıya etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar, Türkiye.
- Baki, A. (2015). *Kuramdan uygulamaya matematik eğitimi* (6. Baskı). Harf Eğitim.
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-15.
- Bayrak, N. (2008). *Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının beş aşamalı modeline uygun olarak geliştirilen ders yazılımı ve çalışma yapraklarının öğrencilerin başarısına, öğrenilen bilgilerin kalıcılığına ve fen bilgisi dersine yönelik tutumlarına etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (1992). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Allyn and Bacon.
- Bozdoğan, A. (2007). *Fen bilgisi öğretiminde çalışma yaprakları ile öğretimin öğrencilerin fen bilgisi tutumuna ve mantıksal düşünme becerilerine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye.
- Bransford, J. D., Brown, A. L., & Cocking, R. R. (2000). *How people learn: Brain, mind, experience and school*. National Academy Press.
- Cemaloğlu, N. (2003). Öğretimde ders kitaplarının yeri ve önemi. İçinde N. Hayta, M. Şahin, N. Cemaloğlu, G. Karabağ, D. T. Oğuzoğlu & H. Köksal. (Kom.), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu: Tarih 9-12* (1. Basım., ss. 1-32). Nobel.
- Ceylan, A., Tümlü, E. ve Morali, S. (2000). *İlköğretim birinci kademesinde matematik öğretimine uygun materyallerin geliştirilmesi ve uygulanması* [Bildiri sunumu]. IV. Fen Bilimleri Eğitimi Kongresi, Bildiriler Kitabı (s. 669-674), Milli Eğitim Basımevi, Ankara, Türkiye.
- Coşar, N. (2010). *İlköğretim 6. sınıf matematik ders kitabındaki problemlerin analizi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, Türkiye.
- Coştu, B. Karataş, F. Ö., & Ayas, A. (2003). Kavram öğretiminde çalışma yapraklarının kullanılması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (14), 33-48.
- Coştu, B. & Ünal, S. (2004). Le-Chatelier prensibinin çalışma yaprakları ile öğretimi. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-22.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Celepler Matbaacılık.
- Çetintaş, E. (2019). *Sosyal bilgiler öğretiminde farklılaştırılmış çalışma yapraklarının kullanımı: Bir eylem araştırması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi, Kayseri, Türkiye.
- Dede, N. (2010). Atom konusunda geliştirilen çalışma yapraklarının öğrenci başarısı üzerine etkisi. *E-Journal Of New World Sciences Academy –NWSA*, 5(1), 211-227.
- Demirci, S. (2019). *Dijital ve çalışma yaprakları ile desteklenmiş kavram karikatürlerinin sosyal bilgiler dersi coğrafya konularının öğretiminde kavramsal anlamaya etkisinin karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trabzon Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
- Demircioğlu, İ. H. (2004). Sosyal bilimler öğretimi ve toplum, toplum yolunda (A. Solak, Ed.). Hegem-Bilim Adamı Yayıncılık.
- Demircioğlu, İ. H. (2005). *Tarih Öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar*. Anı.

- Demircioğlu, İ. H. (2007). Tarih öğretiminde filmlerin yeri ve önemi. *Bilig*, (42), 77-93.
- Demircioğlu, H., & Atasoy, Ş. (2006). Çalışma yapraklarının geliştirilmesine yönelik bir model önerisi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (19), 71-79.
- Demircioğlu, İ. H., & Kaymakçı, S. (2010). Tarih öğretmenlerinin çalışma yaprakları hakkındaki görüşleri: Trabzon örneği. *Karadeniz Araştırmaları*, (27), 141-159.
- Demirel, Ö. (1999). *Planlamadan değerlendirmeye öğretme sanatı*. Pegem.
- Dennis, C. (2011). *The effects of the use of manipulatives on the comprehension of math concepts among fifth grade students* [Doctoral dissertation]. Northcentral University, Arizona, ABD.
- Doğan, Y. (2007). *Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel yazılı kanıtların kullanımı* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Duman, T., & Çakmak, M. (2011). Ders kitabının nitelikleri. İçinde L. Küçükahmet (Ed.), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu* (3. Basım., s. 17-32). Nobel Yayın Dağıtım.
- ELLINGTON, P. & RACE, H. (1993). *Producing teaching materials: A handbook for teachers and trainers*. Nichols/Gp Publishing.
- Erol, B. (2022). *8. sınıf matematik ders kitabındaki geogebra etkinliklerinin çalışma yapraklarıyla uygulanması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Giresun Üniversitesi, Giresun, Türkiye.
- Elvan, Ö. (2012). *Sosyal bilgiler öğretiminde çalışma yaprakları kullanılmasının kavram yanlışlarını gidermeye etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir, Türkiye.
- Ev, E. (2003). *İlköğretim matematik öğretiminde çalışma yaprakları ile öğretimin öğrenci ve öğretmenlerin derse ilişkin görüşleri ve öğrenci başarısına etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.
- Ford, M. S., & McKay, D. (1998). Mining mathematics-stake your claim to learning. *Teaching Children Mathematics*, 4(8), 464-468.
- Goetz, J. C., & LeCompte, M. D. (1984). *Ethnography and qualitative design in educational research*. Academic Press.
- Halis, İ. (2002a). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Nobel.
- Halis, İ. (2002b). Öğretim ortamında kullanılan yaygın materyal türleri (sosyal-fen-matematik). İçinde R. Yıldız (Ed.), *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme* (s. 45-71). Mikro.
- Haydn, T., Stephen, A., James, A. & Martin, H. (2014). *Learning to teach history in the secondary school* (4nd Ed.). Routledge.
- İnan, C. & Erkuş, S. (2022). Çoklu zeka kuramına dayalı hazırlanan çalışma yapraklarının ortaokul 6. Sınıf öğrencilerinin matematik başarılarına ve tutumlarına etkisi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(30), 111-154.
- Karakuş, U. (2020). Öğrenme öğretme sürecinde materyallerin işlevi ve görsel materyallerin tasarımı. İçinde A. Sezer (Ed.), *Coğrafya öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı* (3. Baskı., s. 55-71). Pegem Akademi.
- Karataş, Ö. F., Cengiz, C. & Çalışkan, B. (2018). İşbirliğine dayalı ve çalışma yaprakları ile desteklenmiş öğrenme ortamında gerçekleştirilen öğretimin öğrencilerin akademik başarıları üzerine etkisi. *Araştırma Ve Deneyim Dergisi (ADEDER)*, 3(1), 1-16.
- Kaş, S. (2010). *Sekizinci sınıflarda çalışma yaprakları ile öğretimin cebirsel düşünme ve problem çözme becerisine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Kaymakçı, S. (2006). *Tarih öğretmenlerinin çalışma yaprakları hakkındaki görüşleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, Türkiye.
- Kaymakçı, S. (2007). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersi öğrenci çalışma kitaplarında bulunan çalışma yapraklarının çalışma yaprakları hazırlama ölçütlerine göre değerlendirilmesi*. (Bildiri Sunumu). III. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye.

- Kaymakçı, S. (2010). *Sosyal bilgiler öğretiminde çalışma yaprakları kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve derse karşı tutumlarına etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Kaymakçı, S. (2012). Sosyal bilgiler öğretim programı kılavuz kitaplarında çalışma yaprakları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 169-176.
- Keskin, S. (2019). *Çalışma yapraklarıyla ortaokul 8. sınıflarda üçgenler konusunun öğretiminin akademik başarıya etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
- Kılıç, D. (2006). Ders kitabının öğretimdeki yeri. İçinde Ö. Demirel, & K. Kiroğlu (Eds.), *Konu alanı ders kitabı incelemesi* (s. 37-53). Öğreti.
- Kılıç, D. (2008). Ders kitabının öğretimdeki yeri. İçinde Ö. Demirel, & K. Kiroğlu (Eds.), *Konu alanı ders kitabı incelemesi* (2. Basım., ss.37-53). Pegem Akademi.
- Kılıç, Z., Atasoy, B., Tertemiz, N., Fieren, M., & Ercan, L. (2001). *Fen bilgisi 4-8 konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Nobel.
- Konca, M. (2022). *Çalışma yapraklarıyla destekli etkinliklerin fen bilimleri dersi 7. sınıf öğrencilerinin hücre ve bölünmeler ünitesini öğrenmelerine etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, Türkiye.
- Koyuncu, M. (2022). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim sürecine uygun materyal ve kaynak kullanımı hakkındaki görüşleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye.
- Kurt, Ş., & Akdeniz, A. R. (2002). *Fizik öğretiminde enerji konusunda çalışma yapraklarının uygulanması*. [Bildiri sunumu]. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, ODTÜ, Ankara, Türkiye.
- Kutlu, G. (2021). *İlköğretim matematik öğretmenlerinin dönüşüm geometrisine ilişkin çalışma yaprağı geliştirme becerilerinin ve çalışma yapraklarına yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı, Türkiye.
- Lüle Mert, E. (2018). Türkçe eğitiminde yapılandırmacı yaklaşım bağlamında anlama eğitimi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 306-323.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. TTKB. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Sage.
- Olkun, S., & Toluk Uçar, Z. (2014). *İlköğretimde etkinlik temelli matematik öğretimi*. Eğiten Kitap.
- Ormancı, Ü. & Şaşmaz Ören, F. (2010). *Çalışma yapraklarının yararları, sınırlılıkları ve kullanımına ilişkin sınıf öğretmenleri adaylarının görüşleri* [Bildiri sunumu]. Uluslararası Eğitimde Yeni Eğilimler ve Etkileri Konferansı, Antalya, Türkiye.
- Oruç, Ş. (2007). *Sosyal bilgiler öğretiminde mizah* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Özer, Y. (2019). *Çoklu zekâ kuramına dayalı hazırlanan çalışma yapraklarının ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin matematik başarılarına ve tutumlarına etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dicle Üniversitesi, Diyarbakır, Türkiye.
- ÖZDEMİR, Ö. (2006). *İlköğretim 8. sınıf türün devamlılığını sağlayan canlılık olayı (üreme) konusunun çalışma yaprakları ile öğretiminin öğrenci erişimine ve kalıcılığa etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.
- Özdemir, G. (2012). *Yapılandırmacı öğretim yaklaşımına uygun olarak hazırlanmış çalışma yapraklarıyla 7. sınıflarda olasılık öğretimi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd Ed.). Sage.
- Reece, I. & Walker, S. (1997). *Teaching, training and learning: A practical guide*. Business Education.

- Saka, A. & Akdeniz, A. R. (2001). *Biyoloji öğretmenlerine çalışma yaprağı geliştirme ve kullanma becerileri kazandırmak için bir yaklaşım* [Bildiri sunumu]. Yeni bin yılın başında, Türkiye'de Fen Bilimleri Sempozyumu Kitabı (s. 176-181), Maltepe Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Saka, A., Akdeniz, A. R. & Enginar, İ. (2002). *Biyoloji öğretiminde duyularımız konusunda çalışma yapraklarının geliştirilmesi ve uygulanması* [Bildiri sunumu]. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, ODTÜ, Ankara, Türkiye.
- Sakarneh, M., & Nair, N. A. (2014). Effective teaching in inclusive classroom. *Literature Review*, 5(24), 25-34.
- Sarı, İ. (2007). *Sosyal bilgiler öğretiminde sözlü tarih etkinliklerinin öğrenci başarı, beceri ve tutumlarına etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Sarıtaş, D. & Polat, M. (2017). Hazır öğretim materyalleri ile bazı temel fen kavramlarına yönelik yanlışların giderilmesi. *Researcher*, 5(3), 73-100.
- Seferoğlu, S. S. (2006). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Pegem.
- Strauss, A. L., & Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Sage.
- Şekerci, H. (2021). Yapılandırmacı yaklaşım kavramına ilişkin sınıf öğretmeni adaylarının görüşlerinin metaforlar aracılığı ile incelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi (YYU Journal of Education Faculty)*, 18(1)766-795.
- Şimşek, N. (2007). *Öğretim teknolojileri kullanımı ve materyal geliştirme*. Asil.
- Taşkın, A., & Memişoğlu, H. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında güncel konulara yer verilme durumunun incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(2), 559-610.
- Temur, S. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarında gazete ve genel ağ haberlerinin kullanımı. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi – USBED*, 4(7), 657-686.
- Topkaya, Y. & Temur, S. (2022). Effective teaching practices in social studies. In Ö. Akman & V. Tünkler (Eds.), *Social studies teaching 1* (pp. 127-144). ISTES Organization.
- Turan, G. (2012). *8. sınıf kuvvet ve hareket ünitesinin öğretiminde çalışma yapraklarının öğrencilerin başarılarına etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman, Türkiye.
- Uslu, S. (2011). *İlköğretim II. kademedeki fen ve teknoloji öğretiminde çalışma yapraklarının akademik başarı üzerine etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman, Türkiye.
- Uslu, S. & Akgün, A. (2012). İlköğretim II. kademedeki fen ve teknoloji öğretiminde çalışma yapraklarının akademik başarı üzerine etkisinin incelenmesi. *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 157-168.
- Ünsal, Y., & Güneş, B. (2003). İlköğretim 6. sınıf fen bilgisi ders kitabının fizik konuları yönünden incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), 115-130.
- Yalın, H. İ. (1996). *Ders kitaplarının değerlendirilmesi* [Bildiri sunumu]. 6. Milli Eğitim Sempozyumu, Kütahya, Türkiye.
- Yanmaz, D. (2017). *Doğa tarihi müzesinde rehber hazırlama ve çalışma yaprakları ile öğretimin öğrencilerin akademik başarı ve fen öğrenimine yönelik motivasyonları üzerine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sıtkı Kocaman Üniversitesi, Muğla, Türkiye.
- Yanpar, T. (2007). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Anı.
- Yanpar-Şahin, T. & Yıldırım, S. (1999). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Anı.
- Yaşar, Ş. & Gültekin, M. (2006). Sosyal bilgiler öğretiminde araç-gereç kullanımı. İçinde C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım* (s. 287-311). Pegem.
- Yaylak, E., & İnan, S. (2018). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eğitimde sosyal medyanın kullanılmasına yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 1-32.

- Yazlık, D. Ö. (2020). Matematik öğretmeni adaylarının cabri yazılımıyla çalışma yaprakları tasarlama süreci ile bunların geometri öğretiminde kullanılması üzerine görüşleri. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3),1291-1334.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Seçkin.
- Yiğit, N., Alev, N., Özmen, H. Altun, T., & Akyıldız, S. (2009). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme* (4. Baskı). Akademi.
- Zehir, H. (2010). *Çalışma yaprakları ile lineer dönüşümler ve lineer dönüşümlere karşılık gelen matrislerin öğretimi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.

EXTENDED ABSTRACT

Use of Worksheets in Social Studies Textbooks

Introduction

Scientific and technological developments in the 21st century necessitated the revision of educational environments. Effective teaching environments have come to the fore, especially in line with the renewed curriculum in line with the constructivist approach (Yazlık, 2020). Because it is an important issue for children to build their own learning by taking initiative and evaluate what they have learned in this direction (Şekerci, 2021). Because the constructivist approach supports students to construct their own learning. This approach activates the student, who is passive and receptive in traditional teaching (Lüle Mert, 2018). In the light of this information, one of the materials used in classroom activities in line with both the constructivist approach and the aim of raising effective individuals that our age foresees is worksheets (Demircioğlu, 2004). Kaymakcı (2006) defined worksheets as a course material that can be used at all grade levels, contributes to the teaching of target acquisitions, enables students to work effectively on the given leaves, and can be used inside and outside the classroom. In addition, Çoştu and Ünal (2005) stated that the worksheets contain many shapes, pictures, diagrams and dialogues and stated that this makes the lesson fun and serves effective learning.

In order to realize healthy and effective learning in education and training, there is a need for teaching tools to guide teachers and students (Coşar, 2010). One of these teaching tools is textbooks. As a matter of fact, textbooks are an important course material that we encounter in teaching the target acquisitions that are expected to be gained by the students in line with the curriculum. In addition, serving individual speed (Kılıç, 2008), accelerating access to information (Cemaloğlu, 2003), and providing the opportunity to study the subject at home (Duman & Çakmak, 2011) show that textbooks maintain their importance today as they were in the past. In this context, Kılıç, Atasoy, Tertemiz, Şeren, and Ercan (2001) stated that textbooks should be designed in line with the curriculum and that they should offer many different activities and information to enable students to gain scientific thinking skills. Worksheets are an important course material to achieve this. In this context, it is important to what extent and how worksheets are included in social studies textbooks.

Method

Qualitative research model was used in the study. In studies designed with the qualitative method, there is an effort to reach realistic, integrated and in-depth data about the event or phenomena that are the subject of examination (Morgan, 1996; Yıldırım & Şimşek, 2021). Descriptive analysis method was used to analyze the data. Research data were collected by document analysis technique, one of the qualitative research methods. In this context, the last editions (2022-2023) of the 4th, 5th, 6th and 7th grade social studies textbooks of the Ministry of National Education (2022-2023) were discussed.

Result and Discussion

As a result of the research, it was seen that worksheets were given a lot of space in social studies textbooks. As a matter of fact, there are many studies stating that worksheets have a structure that can be used at every stage of the course and serve permanent learning (Özdemir, 2006;

Kaymakçı, 2010; Yanmaz, 2017; Çetintaş, 2019). It has been observed that worksheets are used especially at the beginning of the lesson to examine the preliminary information, to reinforce what has been learned after the lecture and to evaluate.

Another result obtained in the study is that a total of 774 worksheets are included in social studies textbooks. It was observed that the worksheets were in the 7th grade at most and in the 6th grade at least. In the study, it was determined that 10 different activity areas were included in terms of content. The most frequent activity area is “answering open-ended questions” and the least included activity area is “oral history”. In addition, worksheets include concept and mind maps, diagrams, tables, objects, maps, posters, cartoons, photographs, pictures, literary products, newspapers, magazines, network news, diagram, miniature, visual summarizer, constitutional text, flag, official document, It has been seen that it is used together with different tools such as sketch, letter, book chapter.

Another result obtained within the scope of the research was a total of 162 worksheets in the 4th grade social studies textbook. Identified worksheets were included in the learning area of “Production, Distribution and Consumption” at the most and “Global Connections” at least. In addition, in the 4th grade textbook, the worksheets are mostly in the "Answering Open-Ended Questions" activity area and the least in the "Oral History" activity area.

A total of 211 worksheets were identified in the 5th grade social studies textbook. Identified worksheets were included in the learning areas of “Production, Distribution and Consumption” at the most and “Active Citizenship” and “Global Connections” at least. In addition, in the 5th grade textbook, "making inferences based on the text" takes place at most, and "text writing" and "object analysis" activity areas are the least. A total of 145 worksheets were identified in the 6th grade social studies textbook. The identified worksheets were included in the learning area of "Production, Distribution and Consumption" the most and "Global Connections" at least. In addition, in the 6th grade textbook, "answering open-ended questions" and "making inferences based on the text" are included in the activity area of the least, "writing a text".

A total of 256 worksheets were identified in the 7th grade social studies textbook. The identified worksheets were included in the learning area of "Culture and Heritage" the most and "Science, Technology and Society" the least. In addition, in the 5th grade textbook, "making inferences based on text" is included in the activity area at most and "dictionary work" at least. It is seen that the worksheets in the social studies textbooks are mostly in the "Culture and Heritage" learning area and the least in the "Global Connections" learning area. Demircioğlu (2005) and Hydn et al., (1997) stated that worksheets have many functions in history lessons and should be used in history teaching. Kaymakçı (2010), on the other hand, when looking at student attitudes, stated that worksheets should be used more in the transfer of history subjects. In this context, the fact that the worksheets are mostly included in the "Culture and Heritage" learning area supports the findings of the study.

"International Journal of New Approaches in Social Studies - IJONASS" is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).